

**KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK ÖĞRENCİ DEĞİŞİM
PROGRAMLARI VE TÜRKİYE UYGULAMALARI**

**T.C.
BAŞBAKANLIK
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
Uzmanlık Tezi**

Muhammet Musa BUDAK

**Tez Yöneticisi:
Doç. Dr. Mesut ÖZCAN**

**Kasım 2012
ANKARA**

Muhammet Musa BUDAK tarafından hazırlanan KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMLARI VE TÜRKİYE UYGULAMALARI adlı bu tezin uzmanlık tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Mesut ÖZCAN
Tez Yöneticisi

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Muhammet Musa BUDAK

ÖZET
KAMU DİPLOMASİSİ ARACI OLARAK ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMLARI
VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

BUDAK, Muhammet Musa

T.C. BAŞBAKANLIK

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Uzmanlık Tezi

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Mesut ÖZCAN

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler ile ülkelerin çıkarlarını koruma ve amaçlarına ulaşmakta kullandıkları yöntemler ve bu bağlamda uluslararası ilişkilerde güç kavramı yeni boyutlar kazanmıştır. Etkin olmak isteyen devletler için, artık hükümetler arası ilişkilerin yeterli olmadığı, diğer ülke kamuoylarını da hedefleyen politika ve programların uygulandığı kamu diplomasisi önem kazanmıştır. Öğrenci değişim programları bu bağlamda kamu diplomasisinin stratejik aracı olarak öne çıkmıştır. Türkiye’de son 20 yıldır uyguladığı öğrenci bursluluk programlarında gerçekleştirdiği değişikliklerle kamu diplomasisi kapsamında avantaj sağlamaya çalışmaktadır.

Bu çalışmada uluslararası ilişkilerde güç kavramında meydana gelen değişim ve ince güç kavramı incelenecek ve ince gücün ayrılmaz bir parçası olan kamu diplomasisi ve faaliyetleri ele alınacaktır. Farklı ülkelerin öğrenci değişim programları incelenecektir. Türkiye’nin uyguladığı bursluluk programları kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnce Güç, Kamu Diplomasisi, Öğrenci Değişim Programları, Türkiye Bursları

ABSTRACT
STUDENT EXCHANGE PROGRAMS AS PUBLIC DIPLOMACY MEANS
AND TURKISH EXAMPLES

Methods used by countries to achieve and protect their interest and objectives change according to development in science and communication technologies. In this context, the concept of power in international relations has gained new dimensions. Inter-governmental relations is not enough anymore for states which want to be influential. But public diplomacy which applies policies and programs to attract other countries' public opinion become more important. Student exchange programs as a strategic means for public diplomacy came to the fore in this context. Turkey tries to take advantage in scope of public diplomacy by the changes carried out within student scholarship programs implemented in the last 20 years.

This study tried to examine the change in the concept of power in international relations and concept of soft power. Public diplomacy and its activities will be dealt as an integral part of soft power. Student exchange programs with different countries' practices will be addressed. Scholarship programs implemented by Turkey will be evaluated in the context of public diplomacy.

Keywords: Soft Power, Public Diplomacy, Student Exchange Programs, Turkish Scholarships

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM İNCE GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ	5
1.1 Güç Kavramının Değişimi ve İnce Güç	7
1.2 Kamu Diploması	15
1.2.1 Kamu Diplomasisi Kavramının Kısa Tarihçesi	25
1.3 Kamu Diplomasisi Faaliyetleri	27
1.3.1 Öğrenci Değişim Programları	28
1.3.2 Dil ve Kültür Merkezleri	29
1.3.3 Ziyaretler	30
1.3.4. Teknik Kalkınma Yardımları	31
1.3.5. Bilgilendirme ve Tanıtım Faaliyetleri	32
1.3.6 Kardeş Şehir Uygulamaları	34
1.3.7 STK Destek Programları	35
2.BÖLÜM ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMLARI	37
2.1 Öğrenci Değişim Programlarının Kısa tarihçesi	39
2.2 Öğrenci Değişim Programı Uygulamaları	42
2.2.1 ABD Fulbright	44
2.2.2 Almanya DAAD	47
2.2.3 İngiltere Chevening	50
2.2.4 Fransa Eiffel	53
2.2.5 Çin	56

2.2.6	Rusya	57
2.2.7	Japonya	59
3. BÖLÜM	TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ PROGRAMLARI ..	62
3.1	Burs Programları	67
3.1.1	Büyük Öğrenci Projesi	67
3.1.2	Hükümet Bursları	71
3.1.3	Türkiye Bursları	73
3.1.4	MEB Bursları	76
3.1.5	YÖK Bursları	81
3.1.6	Yetiştirilmek Üzere Yurtdışına Gönderilen Devlet Memurları	84
3.2	Kamu Diplomasisi Açısından	
	Türkiye’nin Uluslararası Öğrenci Programları.....	88
SONUÇ VE ÖNERİLER		94
KAYNAKÇA		100

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1: Yıllara Göre Türkiye’deki Uluslararası Öğrenci Sayıları
- Tablo 2: Türkiye’de Yükseköğrenim Seviyesinde En çok Öğrencisi Bulunan Ülkeler
- Tablo 3: Türkiye’deki Burslu Öğrenci Sayıları (1992-2010)
- Tablo 4: MEB Yurtdışı Eğitim Bursu Hakkındaki Sayısal Bilgiler (2009-2012)
- Tablo 5: 33. Madde Kapsamında Yurtdışına Gönderilen Araştırma Görevlilerinin Geri Dönüş Durumları (1987-2012)
- Tablo 6: YÖK Yurtdışı Araştırma Burslu ile İlgili Sayısal Bilgiler (2009-2011)
- Tablo 7: Bakanlar Kurulu Tarafından Yetiştirilmek Üzere Yurtdışına Gönderilmesine Karar Verilen Memurlar Hakkında Sayısal Bilgiler (2010-2012)

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1: Yıllar İtibari İle Uluslar arası Öğrenci Sayısındaki Artış
- Grafik 2: Öğrenim Gördükleri Ülkelere Göre Uluslararası Öğrenci Oranları
- Grafik 3: Büyük Öğrenci Projesi Kontenjan Oranları
- Grafik 4: Büyük Öğrenci Projesi Başarı Oranları
- Grafik 5: Hükümet Bursu Dağılımı
- Grafik 6: Hükümet Burslusu Öğrenci Dağılımları

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin sadece devletlerarası ilişkilerden ibaret olmadığı uluslararası kuruluşların, ticari işbirliklerinin, sivil aktörlerin de dahil olduğu toplumlar arası ilişkilere yönelik bir gelişme gözlemlenmektedir. Bu ilişkilerin kapsamı siyaset ve diplomasisinin yanında ekonomiyi, sosyal ve kültürel hayatı da içerisine alarak gelişmektedir. Devlet dışı aktörler, sivil girişimler ve direk insanı odak alan ve ona etki edebilen faaliyetler daha fazla önem kazanmaktadır.

Uluslararası ilişkilerdeki bu değişime paralel olarak güç kavramı gelişerek çok daha fazla hususu ihtiva eden bir sofistike bir yapı içerisine girmiştir. İnce güç olarak geliştirilen yeni kavram ile askeri ve siyasi gücün dışında pek çok faktör uluslararası ilişkilerde güç kavramının konusu olmaya başlamıştır. Bu kapsamda ele alınan kamu diplomasisi faaliyetleri de devletlerin ve diğer uluslararası aktörlerin yoğunlukla kullandıkları bir araç olmuştur. Tüm dünyada birçok farklı alanda karşımıza çıkan kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkisi gün geçtikçe daha fazla anlaşılmaktadır. Bu faaliyetlerin önemli bir parçası da öğrenci değişim programlarıdır.

Ülkelerin değerlerini, kültürlerini, dillerini yaymak için yaptıkları kültürel ve eğitim değişim programları önemli bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha çok insan odaklı olan bu çalışmalar uzun vadede uygulayıcı ülkelerin oluşturmak istedikleri algıya önemli katkı sağlayabilmektedir.

Bu çalışmamız ile uluslar arası ilişkiler açısından güç kavramında yaşanan bu değişim, kamu diplomasisi kavramı ve tarihçesi, kamu diplomasisi araçları olarak

öne çıkarılan faaliyetler hakkında bilgiler paylaşılarak kamu diplomasisi ve uluslararası ilişkilerde bu kapsamdaki faaliyetlerin etkileri analiz edilmeye çalışılacaktır. Kamu diplomasisi çalışmalarının önemli bir parçası olan öğrenci değişim programları ve farklı ülkelerin bu kapsamdaki uygulamaları incelenecektir. Ülkemizin uzun yıllardır uygulamakta olduğu öğrenci değişim programları ile farklı ülkelerin kamu diplomasisi aracı olarak uyguladığı değişim programları karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

Kamu diplomasisi bağlamında öğrenci değişim programları ile Türkiye'nin bu alandaki yaklaşımı ve bu çerçevede bursluluk uygulamaları analiz edilerek, başarı, problemler ve etki değerlendirilmesi yapılacak ve konu ile ilgili öneriler sunulmaya çalışılacaktır. Ülkemizin bu alandaki uygulamalarının etkinliği ve verimliğinde öne çıkan problemlerin ortaya çıkarılması önümüzdeki dönemde izlenebilecek politikaların belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Çalışmamızda ince güç, kamu diplomasisi ve faaliyet alanları, öğrenci değişim programları, farklı ülkelerin uygulamaları, Türkiye'nin bursluluk programı uygulamaları hakkında literatür taraması yapılacaktır. Çalışma ile kamu diplomasisi yaklaşımı ile Türkiye'nin öğrenci değişim programlarına yaklaşımı arasındaki farklar hakkında bilgi sağlamak üzere nitel bir araştırma gerçekleştirilecektir. Yapılacak analiz çalışması ile Türkiye'nin uygulamaları tahlil edilerek, genel politika ve uygulama planlamaları hakkında öneriler sunulmaya çalışılacaktır.

Bu çalışma ile aşağıda verilen önermelerin cevapları aranacaktır.

- Uluslararası ilişkilerde güç kavramının muhtevası giderek değişmektedir. Ülkelerin gücünü salt olarak askeri ve siyasi pozisyonlarına göre belirlemeleri artık mümkün değildir. Bugün güç kavramının tanımında ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik pek çok farklı etmen yadsınamaz öneme sahiptir.
- İnce gücünü artırmak, bölgesinde ve dünyada etkin olmak isteyen ülkeler için kamu diplomasisi faaliyetleri vazgeçilmezdir. Bu bağlamda öğrenci değişim programları toplumlar arası ilişkileri doğrudan etkileyen; kısa, orta ve uzun dönemli birçok çıktısı olan; ülkelerin etkinlik yarışında en çok başvurdukları araçlardan birisi haline gelmiştir.
- Türkiye'nin uzun dönem uyguladığı bursluluk programları kamu diplomasisi yaklaşımdan ve genel bir stratejiden yoksun bir şekilde sürdürülmüştür.
- Türkiye'nin bursluluk programlarında meydana gelen değişim ile kamu diplomasisi açısından bir avantaj elde etmesi hedeflenmektedir.
- Kamu diplomasisi yaklaşımına uygun olarak Türkiye'nin uyguladığı programların devamlı gelişim gösteren dinamik yapı kazanması istenilen hedeflere ulaşılması için önemlidir.

Kuşkusuz uluslararası ilişkilerde güç kavramında meydana gelen değişim ve ince güç kavramı çok yönlüdür. Halen devam etmekte olan teorik tartışmalar konunun sınırlarını belirsizleştirmektedir. Çalışmamız kapsamında genel olarak güncel tartışmalar ifade edilecektir. Aynı zamanda kamu diplomasisi faaliyeti olarak adlandırılacak uygulamalar gün geçtikçe çeşitlenmektedir. Bu sebeple bu kapsamda kültürel değişim programları, bilgilendirme/tanıtım faaliyetleri, dil ve kültür merkezleri, teknik kalkınma yardımları, ziyaretler, kardeş şehir uygulamaları,

STK destek programları ve öğrenci değişim programları ele alınacaktır. Türkiye uygulamaları Büyük Öğrenci Projesi (BÖP), Hükümet Bursları ve Türkiye Bursları kapsamında BÖP'ün başlatıldığı 1992/93 akademik yılı ile Türkiye Burslarının uygulanmaya başladığı 2012 yılına kadar olan dönem ele alınacaktır.

Çalışmamızın ilk bölümünde güç kavramının muhtevası hakkındaki tartışmalar ve giderek daha sık kullanılan ince güç kavramının boyutları incelenecektir. İnce güç kavramının ayrılmaz bir parçası olarak görülen kamu diplomasisi ve genel olarak kamu diplomasisi faaliyet alanları yine bu bölümde değerlendirilecektir. İkinci bölümde öğrenci değişim programları ve kısa tarihçesi ele alınacak sonra farklı ülkelerin bu alandaki uygulamaları incelenecektir. Üçüncü bölümde Türkiye uygulamaları ve kamu diplomasisi açısından bu uygulamaların değerlendirmelerine yer verilecektir. Son bölümde Türkiye uygulanmakta olan bursluluk programlarının kamu diplomasisi açısından daha etkin hale getirilebilmeleri için öneriler sunulmaya çalışılacaktır.

1. BÖLÜM

İNCE GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ

Günümüz dünyasında ülkelerin milli çıkarlarını koruma ve amaçlarına ulaşmakta kullandıkları yöntemler klasik diplomasinin çok ötesine geçmiştir. Etkin olmak isteyen devletler için, artık sadece diğer ülke hükümetleri ile ilişkiler kurmanın yeterli olmadığı, diğer ülke kamuoylarını da hedefleyen politika ve programların uygulanmasının zorunluluk olduğu bir döneme girilmiştir. Bilgi, iletişim, kültür, kamuoyu algısı günümüz uluslararası ilişkilerinde anahtar sözcükler haline gelmiştir. Bilgi ve iletişim alanlarında yaşanan devrim ve özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde daha çok gündeme gelen meşruiyet tartışmaları ile yeniden yapılanmakta olan uluslararası sistemde, ikili ilişkilerin yanında uluslararası örgütlerdeki etkinlik ile yabancı kamuoylarını etkileme becerileri önem kazanmıştır. Diğer ülke kamuoyları ile geliştirilen bu yeni ilişki biçiminde devlet dışı aktörlerin etkinlikleri kat be kat artmıştır.¹ Bu bağlamda genel olarak, “kamuoyunun anlaşılması, bilgilendirilmesi ve etkilenmesi” faaliyetlerinin toplamı olarak tanımlanmakta olan “Kamu Diplomasisi” ülkelerin dış politikalarında vazgeçilmez araçlardan birisi haline gelmiştir. Bugün artık pek çok ülke, dünya kamuoylarında

1 Joseph S. NYE, *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç*, Elips Kitap, Ankara, 2005.

olumlu bir algı oluşturabilmek için Kamu Diplomasisi araçlarını etkin bir şekilde kullanmaktadır.²

Son dönemde Kamu Diplomasisinin bu denli önem kazanmasının bir diğer nedeni de uluslararası ilişkilerdeki “güç” kavramının kapsamı ve içeriği hakkında ortaya çıkan tartışmalar ve meydana geldiği ileri sürülen değişimdir. Uluslararası sistemi oluşturan; üretim kaynakları, medya, uluslararası kurum ve kuruluşlar, popüler kültür, teknolojik gelişim gibi unsurların klasik manada gücü elinde tutan ileri sanayi toplumları tarafından bir merkezden ve tek bir model şeklinde yönetilmek istenmesi artık karşılanması güç zorlukları beraberinde getirmektedir.³ Bu zorluğun en önemli sebeplerinden birisi de siyasi meşruiyet meselesidir.

Küreselleşen dünyada meşruiyeti olmayan herhangi bir politikayı temellendirmek ve uygulamak çok büyük maliyetler getirmektedir. Bu meşruiyetin sağlanamadığı durumlarda uluslararası sistem krize girmekte ve büyük maliyetler üretmektedir. Uluslararası ilişkilerde meşruiyetin kaynağı artık salt askeri ve ekonomik güç olarak kabul edilmemektedir. Meşruiyet ülkelerin dış politikalarını belirlerken ve uygularken dikkate almak zorunda oldukları önemli referans noktalarından biri haline gelmiştir.⁴ Güç kavramındaki bu değişimi kapsamlı olarak ele alan Joseph Nye’e göre ince gücü oluşturmak için çekici bir kimlik taşıyan kültür,

2 İbrahim KALIN, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, Ed. Abdullah ÖZKAN - Tuğçe E. ÖZTÜRK, *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yay., İstanbul, 2012, s. 150.

3 KALIN, a.g.e. s.145

4 KALIN, a.g.e., s. 146

siyasi değerler ve kurumlar, ahlaki temelli ve meşruiyete dayalı politikalar üzerinde yükselen bir cazibe merkezi oluşturulmalı ve bu merkezin gücü başkalarının tercihlerini ikna yoluyla belirleyebilme yetisine ulaşmalıdır.⁵

1.1 Güç Kavramının Değişimi ve İnce Güç

Klasik uluslararası ilişkiler yaklaşımında güvenlik bir devletin bağımsızlığını ve egemenliğini koruması olarak tanımlanmış ve bir devlet ekonomik, teknolojik ve askeri olarak ne kadar güçlü ise o kadar güvenli olduğu varsayılmıştır.⁶ Sürekli olarak bir tehdit-güvenlik problemiği içerisinde bulunan devletler güvenliklerini ve çıkarlarını garanti altına alabilecekleri stratejiler oluşturmaya çalışmışlardır. Tehdit algılamaları güvenlik ve savunma stratejilerinin geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Bunun yanında gün geçtikçe etkisini artıran küreselleşme ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler uluslararası ilişkilerde sadece devletlerin aktif olduğu bir dönemin sona ermesine neden olmuştur. Devlet dışı aktörlerin özellikle sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası şirketlerin giderek etkin olduğu uluslararası sistemde sadece siyasi ve askeri alanda söz sahibi olmak yeterliliğini kaybetmiş, kamuoyu ve gündemi etkileyecek araçlara sahip olmak da önem kazanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası değişen tehdit ve güvenlik anlayışları

5 NYE, a.g.e.

6 Bezen Balamir COÇGUN, “Güvenlik Sorunları ve Kamu Diplomasisi” Ed. A. ÖZKAN – T. ÖZTÜRK, Kamu Diplomasisi, Tasam Yay., 2012, s.51-55

uluslararası sistemde insan faktörünün önemini artırmıştır.⁷ Güvenlik ve savunma gündeminde tehdit algılamaları çok daha fazla sınırları ve egemenlik alanlarını aşan hususları içermeye başlamıştır. Özellikle 11 Eylül sonrası değişen tehdit algıları başta ABD olmak üzere hemen hemen tüm batılı ülkeleri güvenlik stratejilerini yeniden gözden geçirmeye itmiştir. Bu durum devletlerin güvenlik politikalarına karar verirken askeri güç yanında insanı ve kamuoylarını etkilemeyi merkeze alan stratejileri ön plana çıkarmıştır.

Yeniden şekillenen uluslararası sistemde güç kavramı üzerine tartışmalar başlamıştır. Bilgi çağı olarak tanımlanan içerisine girdiğimiz bu yeni süreçte teknolojinin hayatımızın her alanına girmesi ve toplumsal ilişkilerimizi yeniden şekillendirmesi sonucu, gücün de farklı bir boyutlar kazanması kaçınılmazdır. Günlük hayatın her aşamasını saran internet ağları, hızlandırılmış ulaşım, multimedya özellikli cep telefonları, başta klonlama olmak üzere genetik gelişmeler, nanoteknolojinin uygulandığı saldırı cihazları, casus uçaklar vb. bütün bu teknolojik gelişmelerin ışığında tehdit algılamaları ve güvenlik politikalarında dramatik bir değişim yaşanmaktadır. Binlerce yıldır on binlerce askerin savaş meydanlarında karşı karşıya geldiği resim, teknolojik alanda yaşanan gelişmelerde tamamen değişmiştir. Sistem karşıtı olan ve sistemi değiştirmeye çalışan hareketlerin başarı potansiyelleri artık toplayabildikleri taraftar sayısında değil, ellerinde bulundurdıkları teknolojik altyapı ve donanımlara bağlıdır.⁸

7 COŞKUN, a.g.e. 51

8 COŞKUN, a.g.e.

Güç genel olarak istenen sonuçlara varabilmek için başkasının ya da başkalarının davranışlarına nüfuz edebilme yetisi olarak tanımlanmaktadır. Ancak, bu nüfuz edebilme yetisinin sadece fiziki güç kullanımı, bastırma ve yaptırım gibi unsurlarla açıklanamayacağı, gücün boyutlarını anlamaya yardımcı olmayacağı çok daha fazla görülmüştür. Gücü anlamanın ve güçten en etkin biçimden faydalanabilmenin en iyi yolu, gücün “kaba” yanında “ince” unsurlarının da olduğunu görebilmek, aynı zamanda bu iki gücün birbirleriyle dirsek teması içinde ve birbirini sürekli besler bir ilişkide olduğunu tespit etmekten geçmektedir.⁹ Ülkelerin gücünü yalnızca sahip oldukları yerüstü ve yeraltı zenginlik kaynaklarıyla, yüksek teknolojiyle donatılmış ordularla ve bir refah toplumunun ortaya çıkmasını tetikleyen karlı ekonomik faaliyetlerle ile sınırlı bir çerçevede yapılan tanımların yetersiz olduğu, bütün bunlara sahip olmanın bile uluslararası sistemde tam manada gücü ele geçirmeye yeterli olamayabileceğini anlaşılmıştır.¹⁰ İnce güç, bir ülkenin askeri ve ekonomik kuvvetinin yanında ürettiği bütün değer unsurlarını ihtiva etmektedir. Bir ülkenin ince güç kapasitesini belirleyen en önemli unsurlardan bir diğeri de sahip olduğu siyasal sistemdir. Merkeze insanı alan, paylaşımcı, özgürlükçü, adil, şeffaf ve demokratik bir siyasal düzen, bir ülkenin ince güce sahip olmasını sağlayan unsurların başında gelir.¹¹

9 NYE, a.g.e.

10 Nikolas J. CULL, *Public Diplomacy: Lessons from the Past*, Figueroa Press, LA, 2009, s.15

11 KALIN; a.g.e. s.148

Bu doğrultuda ince güç kavramını ilk olarak 1990'li yıllarda kullanmaya başlayan Joseph Nye, uluslararası ilişkilerde ekonomik ve askeri yığınak yapmanın ötesinde farklı güç biçimlerinin bulunduğu düşüncesini savunmuştur. Kaba güç olarak tanımlanan askeri ve ekonomik göstergelerin ötesinde ince güç farklı nüfuz ve çekim alanlarını ifade etmektedir. İnce gücü pek çok unsur beslemektedir: Kültür, eğitim, sanat, yazılı ve görsel medya, film, şiir, edebiyat, mimari, yüksek öğretim (üniversiteler, araştırma merkezleri, vb.), sivil toplum kuruluşları, bilim ve teknoloji altyapısı ve yenilik kapasitesi, turizm, ekonomik işbirliği platformları ve diplomasi. Bu unsurların bileşkesinden ortaya çıkan ince güç, bir ülkenin sosyal sermayesinin derinliğini de ortaya koymaktadır.¹²

Nye'ye göre istediğiniz bir şeyi elde etmenin üç yolu vardır: Karşınızdakini kaba kuvvetle tehdit etmek ve gerekirse savaşmak; muhatabınızı çeşitli biçimlerde "satın almak" ve "ince güç" kullanarak ikna etmek. İnce güç, "istediğiniz bir şeyi, kaba güç kullanarak değil, başkalarının sizin hedeflerinizi kabul etmesini sağlayarak elde etmenizdir". Bu, karşı tarafı inandırıcı argümanlar ve rasyonel politikalarla ikna ederek mümkündür. Burada inandırıcılık ve ikna kabiliyeti, temel güç unsurlarıdır. Bunlar aynı zamanda güç kullanımına meşruiyet sağlayan unsurlardır.¹³

Nye, bu analizini güçlendirmek için ABD'nin Vietnam karşısında uğradığı bozgunu ve 11 Eylül saldırısını önleyebilme konusundaki başarısızlığını öne

12 NYE, a.g.e.

13 NYE, a.g.e.

çıkarmaktadır. Amerikan Yönetimi'nin en sofistike savunma araçları ve en fazla eğitilmiş askeri güçlerini seferber ederek adımını attığı ve sonrasında saplandığı Vietnam batağı, ABD'nin uluslararası saygınlığını rencide edici bir deneyim olarak hafızalara kazınmıştır.¹⁴ Yıllar sonra ABD yönetiminin Irak'ı işgal etme ve "özgürleştirme" girişimine karşı bayrak açan ülke içi muhalefet ve uluslararası kamuoyu, savaş karşıtı gösterilerde ABD Silahlı Kuvvetleri'ni Irak'ta yeni bir Vietnam'ın beklediği iddialarını sıkça dile getirmişlerdir.

Değerler üzerinden hareket edilen ince güç bağlamında askeri müdahaleler aracılığı ile olsa bile ülkelerin baskı ve güç kullanımının ülkelerin kamuoyları nezdinde bir geri ödemesi olacağı kabul edilmelidir. Bu yüzden kaba güçten ince güce, korkudan itaate, terör veya işgalden meşruiyet arayışına yönelik bir dönüşüm gözlenmektedir.¹⁵ Bu dönüşüm özellikle 11 Eylül'den sonra inandırıcılığını, ikna kabiliyetini ve cazibesini kaybetmeye başlayan ABD'nin dış politikasında karşılaşılan bu durumun maliyetinin hiçbir ekonomik göstergeyle ölçülemeyeceği görüşünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nye'ye göre ABD'nin uluslararası arenada etkinliğini devam ettirebilmesi, Afganistan ve Irak gibi ülkeleri işgal etmesine değil, kaybettiği ince gücünü yeniden kazanmasına bağlıdır.¹⁶ ABD karşıtlığının küresel bir olgu haline geldiği bir dünyada ABD'nin tercih edilen ve güvenilen bir siyasi güç ve cazibe merkezi olması giderek zorlaşmaktadır.

14 NYE, a.g.e.

15 CULL, a.g.e. s.44

16 NYE, a.g.e. s.59-65

Bir ülkenin kaba güç unsurlarını kullanmasının ince gücüne zarar vereceği muhakkaktır. Kaba güçte baskı, korkutma ve rüşvet vardır. Yapılan baskı veya ödemeler ile istenilen davranışlar/kararlar elde edilmeye çalışılmaktadır. İnce güçte ise kamuoyu oluşturma ve cezp etme vardır. İnce güç kullanılarak istenilen davranış, değerler, kültür, kuruluşlar ve politikalar aracılığı ile elde edilmek istenir. İnce güç insanları zorlamaktan ziyade işbirliği ile hareket etmelerini sağlamaktır. Bu bağlamda ince güç akıl çelme ve cezp etme yeteneğidir. İnce güç değerlerden beslenmektedir. Bu değerler, kültür, izlediğiniz politika ve uluslararası sistemde kendinizi nasıl konumlandığınızı/tanımladığınızı ile ilgilidir. Ülkelerin uluslararası alanda kendilerini tam olarak ifade edebilmeleri ve değerlerini aktarabilmeleri ince gücün etkinliğini sağlayacaktır.¹⁷ Snow'a göre kültür ve fikirleriniz uluslararası normlara ne kadar yakın ise ve bunları uluslararası gündemi belirleyen iletişim araçlarına sahip olarak kamuoylarında düzgün algılanmasını sağlayabilerseniz ince gücünüzün etkinliği o derece artacaktır.¹⁸ Uluslararası medya tekellerini elinde bulunduran ABD'nin bu yüzden en büyük ince güç avantajlarından birisine sahip olduğu bir gerçektir.

Fakat ince gücün kaba gücün oluşturduğu olumsuz algıları telafi etmek üzere kullanılan bir araç olduğu unutulmamalıdır. Kaba güçle ince güç arasında zorunlu bir

17 NYE, a.g.e.

18 Nancy SNOW, "Rethinking Public Diplomacy" N. SNOW - P.M. TAYLOR (ed.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Routledge, New York, 2009, s.4

oran ilişkisi yoktur. Devletler elbette sadece ince güç unsurlarını kullanarak çıkarlarına ulaşmamaktadırlar. İnce güç bir bakıma onların uyguladıkları kaba gücü desteklemek ve ona olabildiğince meşruiyet kazandırmak için faydalandıkları bir araçtır.¹⁹ Ulusal çıkarlarına gerçekleştirmek için askeri yöntemler kullanmaya hazırlanan bir ülke için kamuoyunun hazırlanması çok büyük önem taşımaktadır. Büyük fedakarlıklar beklenecek halkın güvenini sağlayacak ve iyi niyet algılamalarını oluşturacak çalışmalar devletlerin kaba güç uygulamalarında başarıya ulaşmaları için vazgeçilmez önemdedir. Herhangi bir askeri kampanya artık sadece savaş meydanlarında değil aynı zamanda hem içerde hem de dışarı da kamuoyu desteğini sağlayabildiği ölçüde başarıya ulaşabilmektedir. Kaba güçle kaybedilenin ne kadarının ince güç ile yerine konulabildiği başarı olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle sadece kaba güce sahip olmak ile elde edilen çıkarlar ile hem kaba güce hem de ince güce sahip olarak elde edilecek çıkarların yanında oldukça yetersiz kalacaktır. Bu yüzden kaba güç ile ince güç birbirlerini güçlendirmektedir. Biri olmadan diğeri yetersiz kalmaktadır.²⁰

Nye her iki gücün dengeli ve akılcı olarak kullanılması gerektiği savunarak bu yaklaşımı akıllı güç (smart power) olarak tanımlamıştır. Soğuk Savaşın ABD tarafından bu şekilde kazanıldığını; kaba gücün askeri gücü uzaktan algılattığını, ince

19 COŞKUN, a.g.e.

20 Bekir AYDOĞAN, *Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi*,
http://politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf (12.08.2102)

gücün ise Sovyet sistemini aşındırdığını belirtmiştir.²¹ Kaba ve ince gücün beraber kullanımını sadece soğuk savaş döneminde olmamıştır. Küreselleşme ile daha çok devlet kaba ve ince güç unsurlarını bir arada kullanabilecekleri imkanları araştırmaya başlamışlardır. ABD'nin 2003 yılında Irak'a müdahale öncesinde BM nezdinde giriştiği çabalar kaba güç uygulamalarını meşrulaştırmak için ince güç yeteneklerini nasıl kullanmak istediğinin bir örneği olabilir.

Kaba ve ince gücün birbirlerini destekledikleri ve ülkelerin çıkarlarını sağlama doğrultusunda en iyi şekilde birleştirildiği akıllı güç, uluslararası sistemde hükümetler için giderek önemini artırmaktadır. İnce güç tek başına kullanıldığında tam istenilen sonuca ulaşılamamaktadır. Aynı şekilde sadece kaba güç uygulamaları ile de istenilen çıkarlar gerçekleştirilememektedir. İki güç birbirini etkilemektedir. Modern uluslararası ilişkilerde devletler dış politik amaçlarına hem kaba hem de ince güç uygulamalarından yararlanarak ulaşmaktadırlar. Değişen dünyada artık devletler, kaba güç unsurları ile birlikte ince güçlerini sürdürmek ve ince güç avantajını kullanarak istedikleri sonuçları elde etmek için çalışmaktadırlar.²² Yeni uluslararası sistemde tüm bu çabalar, ulusal çıkarları elde etme yolunun kamuoyu ve kamuoyunun istenilen şekilde şekillendirilmesi zorunluluğunun anlaşılması sonucudur. İnce gücün uygulama alanı olarak kamu diplomasisi uluslararası kamuoyunu oluşturarak ülkelerin çıkarlarını gerçekleştirmelerini sağlayacaktır.

21 NYE, a.g.e., s. 54-55

22 AYDOĞAN, a.g.e.

1.2 Kamu Diplomasi

Diplomasi genel olarak uluslararası ilişkilerde devletin dış politikalarını yürütme biçimi veya sanatı olarak tanımlana gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar diplomasi sadece belirli çevreleri ilgilendiren ve sadece belirli bir elit tarafından karar verilen bir alan olarak kalmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin uluslararası ilişkilerin yeni aktörleri olarak ortaya çıkışı ve gelişen iletişim teknolojileri, geleneksel diplomasi kavramının da değişmesine sebep olmuştur. İletişim ve bilgi devrimleri ile yeniden yapılanan uluslararası sistemde, kamuoyları ve gündemi etkileme becerisinin önem kazanmasıyla kamu diplomasisi kavramı dış politikanın vazgeçilmez unsurlarından biri olarak ortaya çıkmıştır.²³

Yeni gelişen sistemde siyasi olarak itibar ve güvenilirlik geçmiştekinden daha önemli unsurlar haline gelmiştir. Siyasi mücadeleler güvenirlüğün inşası ve tahribi üzerine şekillenmektedir. Topluluklar güvenilir bilge kişilerin etrafında toplanmaktadırlar. Güvenirlüğün temini ise toplulukları pekiştirmektedir. Hükümetler güvenilirlik konusunda yalnız diğer hükümetlerle değil, aynı zamanda haber medyası, şirketler, sivil toplum kuruluşları, hükümetler arası teşkilatlar ve bilimsel

23 Emine AKÇADAĞ, Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi, s.2-3
<http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf> (08.09.2012)

topluluklara ait ağırlar ve geniş bir çeşitlilik arz eden alternatif örgütlerle rekabet eder hale gelmiştir.²⁴

Uluslararası siyaseti etkilemede artık önemleri göz ardı edilemeyen kamuoylarını oluşturan insanların hayallerini ele geçirme ve takdirlerini toplama ayrı bir güç türü olarak düşünölmeye başlanmıştır. Bugün açıkça gözlenmekte ki, resmi siyasi ilişkiler artık ulusal hükümetlerin yanında farklı hükümet-dışı aktörler ile sıkı bağlar içerisine girmektedir. Devlet düzeyindeki geleneksel diplomasiden halk-vatandaş düzeyindeki diplomasiye doğru bir değişim gözlenmektedir. Hükümetler arası görüşmeler yerini hükümetler ile yabancı hükümetlerin hakları arasındaki iletişime bırakmaya başlamıştır.

İletişim alanında yaşanan devrim diplomasi paradigmasının da tamamen değişmesine neden olmuştur. İletişimdeki bu ilerleme diplomasinin yürütölme şeklini de etkilemiştir: geleneksel metotlar terk edilmiş, farklı sektörler diplomasiyi etkilemeye başlamış ve diplomasinin gidişatına ivme kazandırmıştır.²⁵ Geleneksel diplomasiden farklı olarak ortaya çıkan kamu diplomasisi yabancı kamuoyunun uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynadığını tasdik etmiş ve bu kamuoylarını etkilemeye yönelik çalışmalara öncelik vermiştir. Ulusal ve uluslararası politika süreçleri yakından izlenmekte ve basın aracılığıyla dünya kamuoyuna duyurulmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen olaylar diğer ülke kamuoyları tarafından takip edilmekte ve olayların gelişimine etki edilebilmektedir.

24 Joseph S. NYE, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Literatür Yay. Ankara, 2003, s.82

25 Anna TIEDEMAN, *U.S. Public Diplomacy in Middle East*, Seminar on Geography, Foreign Policy and the World Order, 4 Mayıs 2004, s.4

Kamuoyu, ulusal ve uluslararası politikaların belirlenmesinde giderek daha merkezi bir rol üstlenmeye başlamıştır. Kamuoyunun belli bir desteğini almadan ekonomi, dış politika, enerji yahut çevre konularında bir politika belirlemek ve uygulamak çok daha zor bir hal almıştır.

Önemi gün geçtikçe artan stratejik bir iletişim aracı olarak kamu diplomasisi genel olarak, “kamuoyunun anlaşılması, bilgilendirilmesi ve etkilenmesi” faaliyetlerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Kamu diplomasisinin amacı propagandan farklı olarak, nesnel verilere ve gerçeklere dayalı stratejik bir iletişim dili oluşturmak ve uluslararası toplumun farklı kesimlerinin hizmetine sunmak olarak nitelenmektedir.²⁶

Kamu diplomasisi kavramı ilk olarak 1965 yılında Tuft Üniversitesi’ne bağlı olan Edward Murrow Merkezi’nin Başkanı olan Edmund Gullion tarafından tanımlanmıştır. Gullion’a göre kamu diplomasisi, kamuoyu davranışlarının dış politika oluşumunda ve yürütülmesindeki etkisidir. Geleneksel diplomasinin ötesinde uluslararası ilişkilerin farklı boyutlarını (diğer ülkelerdeki kamuoyunun etkilenmesi,

26 Peter KRAUSE ve Staphen van EVERA, *Public Diplomacy: Ideas for the War of Ideas*, Middle East Policy Council, <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/public-diplomacy-ideas-war-ideas#> (23.09.2012)

bilginin ve fikirlerin akışı, ülkelerdeki çıkar gruplarının etkileşimi gibi) kapsamaktadır.²⁷

Kamu diplomasisi benzer bir yaklaşımla, bir hükümetin başka bir ülkenin halkını ve aydınlarını, bu ülkenin politikalarını kendi avantajına döndürmek amacıyla etkilemeye çalışması olarak tanımlanmıştır.²⁸ Başka bir tanımda ise kamu diplomasisi “kendi ülkesinin düşüncelerini ve ideallerini, kendi kurumlarını ve kültürünü aynı zamanda ulusal hedeflerini ve güncel politikalarını yabancı halklara anlatma amacı taşıyan bir hükümet iletişim süreci” olarak değerlendirmiştir.²⁹

Joseph Nye ise kamu diplomasisini bir ince güç politikası olarak tanımlamaktadır. Nye’ye göre kamu diplomasisi bir ülkenin sahip olduğu yumuşak güç kaynaklarından beslenmektedir: kültür, siyasi değerler, dış politika, ekonomi, eğitim düzeyi, medya, tanıtım faaliyetleri gibi. Bu bağlamda yumuşak güç kaynaklarına sahip ülkelerin etkin kamu diplomasisi yürütme hususunda avantajlı olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.³⁰

ABD Dışişleri Bakanlığı’na göre kamu diplomasisin misyonu dış kamuoyunu bilgilendirmek ve etkileyerek ABD hükümeti ve halkı ile dünyanın geri kalanında

27 *What is Public Diplomacy?*, The Edward R. Morrow Center of Public Diplomacy, <http://fletcher.tufts.edu/Murrow/Diplomacy/Definitions> (18.09.2012)

28 Evan POTTER, *Canada and the New Public Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations, s.3

29 AKÇADAĞ, a.g.e., s.1

30 NYE, *Dünya Siyasetinde ...*, s. 107

yaşayanlar arasındaki ilişkilerin genişletilmesi ve güçlendirilmesini sağlamak bu yolla ulusal çıkarlara ve dış politika amaç ve hedeflerine ulaşılmasını desteklemek ve ulusal güvenliği artırmak olarak tanımlanmıştır.³¹

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, kamu diplomasisinin ana fikrinin yabancı halklarla onların, dolayısıyla hükümetlerinin düşüncelerini etkileyebilmek adına doğrudan iletişime geçmek olduğunu ve bir ülkenin politikaları, eylemleri, ekonomik ve politik sistemleri hakkında olumlu bir imaj oluşturma çabası olduğunu söylemek mümkündür. Her halükârda yöntem, yabancı ülke kamuoyuyla bağlantıda olmanın bazı versiyonlarıdır ve amaç genel olarak aynıdır: uluslararası ilişkilerin ülkenin çıkarlarına göre yönlendirilmesi.

Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurucusu İbrahim Kalın'ın ifadesi ile “kamu diplomasisi faaliyetleri, “devletten-halka” ve “halktan-halka” iletişim olmak üzere iki ana çerçevede yapılmaktadır. Devlet-halk eksenindeki faaliyetler, devletin izlediği politikaları, yaptığı faaliyet ve açılımları doğrudan resmi araçları ve kanalları kullanarak uluslararası kamuya anlatmasıdır. Halktan halka doğrudan iletişim faaliyetlerinde ise STK, araştırma merkezleri, kamuoyu araştırma şirketleri, basın, kanaat önderleri, üniversiteler, mübadele programları, dernek ve vakıflar gibi devlet dışı sivil araçların kullanılması esastır. Bu manada kamu diplomasisi, kavramın orijinal anlamında mündemiç olan “diplomatlar” ile “yabancı kamuoyları” arasında cereyan eden iletişim faaliyetlerinin ötesine geçmektedir.

31 U.S. Department of State, Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs, <http://www.state.gov/r/> (15.09.2012)

Kamu diplomasisi “diplomatik iletişim ”den daha geniş bir alanı kapsamaktadır.”³²

Bir diğer ifade ile kamu diplomasisinin geleneksel diplomasiden en büyük farkı, sadece hükümetler tarafından gerçekleştirilen faaliyetleri değil, aynı zamanda hükümet dışı kuruluşların ve toplumların da birbirleriyle olan etkileşimlerini kapsamasıdır.

Kamu diplomasisi bu doğrultuda iki taraflı bir iletişim ve etkileşimi öngörmektedir. Yani yabancı kamuoylarına bir mesaj gönderilmesi işlemi kadar o kamuoylarının sizinle ilgili düşüncelerini öğrenmeyi de kapsar. İlk amaç, muhatap kitlenin dinlenmesi ve önceliklerinin tespit edilmesi iken ikinci amaç ise bilgilendirme, paylaşım, ikna ve etkilemedir. Bu yüzden kamu diplomasisi, çok boyutlu ve dinamik bir iletişim sürecidir. Konuşmak kadar dinlemek, anlatmak kadar anlamak, iletmek kadar iletişime açık olmak önemlidir. Kamu diplomasisi ile propagandayı birbirinden ayıran en temel unsurda bu çift yönlü iletişimdir. Propaganda sadece tek yönlü bir iletişimi hedeflemektedir. Ayrıca propagandada bilginin kaynağı her zaman belli olmayabilir, doğruluğu kanıtlanamayan rivayetler ve dedikodular üretilebilir. Oysa kamu diplomasisinde bilginin kaynağı belli ve doğruluğu kesin olmalıdır.³³ Bu sebeple bir mesaj kaynağının güvenilirliğine ilişkin her şüphe genel olarak tüm kamu diplomasisi uygulamalarını olumsuz etkileyebilmektedir.

32 KALIN, a.g.e.

33 Emine AKÇADAĞ, *Türk Kamu Diplomasisi ve Fransız Kamuoyu*, Bilgesam, 10.05.2012, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2133:tuerk-kamu-diplomasisi-ve-fransz-kamuoyu&catid=70:ab-analizler&Itemid=134 , (25.09.2012)

Kamu Diplomasisi faaliyetlerinin başarılı olmasının bir diğer temel şartı, izlenen politikaların akılcı, ikna edici ve savunulabilir olmasıdır. Adaletten uzak, genel hukuk ilkelerini ihlal eden, tehdit, baskı ve işgal gibi gayr-ı meşru yöntemlere dayanan bir politikayı ne savunmak ne de dünya kamuoyuna anlatmak mümkündür. İnsan haklarını sürekli olarak ihlal eden yahut bir başka ülkeyi haksız bir şekilde işgal altında tutan bir ülkenin kamu diplomasisi politikalarının başarıya ulaşması mümkün değildir. Örneğin İsrail'in Filistin topraklarını işgali ve sistematik zorbalıkları, ABD'nin Irak işgali ve bu süreçte yaşanan zulümler ile Çin'in Doğu Türkistan'a yönelik uyguladığı politikalar bu ülkelerin kamu diplomasisi faaliyetlerini olumsuz etkilemekte diğer çalışmalarına kuşku ile bakılmasına sebep olmaktadır.³⁴

Kamu diplomasisi sadece halkla ilişkilerden de ibaret değildir. Bilgiyi iletmek ve olumlu algı oluşturmak kamu diplomasisinin bir parçasıdır; ancak bununla beraber, kamu diplomasisi, devlet politikaları için uygun bir zemin hazırlayan uzun vadeli ilişkiler kurmayı da gerektirir. Bu da iletişim stratejilerinin önemini artırmaktadır. Nye'ye göre kamu diplomasisi uygulamalarında iletişimin üç stratejik boyutu vardır. İlk ve en yakın boyutu, yerel ve dış politikaların genel durumunun açıklanmasını ihtiva eden kısa vadeli-günlük iletişimdir. Modern demokrasilerde devlet görevlileri, kararlarını verdikten sonra, basına ne söyleyecekleri ve bunu nasıl yapacaklarına genellikle çok dikkat ederler. Ancak ekseriyetle yerel basına odaklanırlar. Hâlbuki yabancı basın, kamu diplomasisinin ilk boyutu için en önemli

34 KALIN, a.g.e., 51

hedef olmalıdır. Belirlenen hedefe yönelik boşluk bırakılmaması için sürekli haber akışını sağlamak, özellikle dış basına kullanabileceği doğru malzemeyi vermek gerekir. Bu nedenle iç basına verilen beyanatlarda dikkatli olmak, söylenen sözlerin dışarıda nasıl algılanabileceğini hesaplamak, ilginin dağılmaması için konuyu sürekli işlemek ve bu doğrultuda haberlerin tutarlı ve bütünsel akışını sağlamak hayati derecede önemlidir.³⁵

İkinci boyut, siyasi bir kampanyada veya bir reklam kampanyasında olduğu gibi, bir dizi basit temanın geliştirildiği stratejik iletişimdir. Sahip olunan vizyon çerçevesinde olay ve semboller kullanılarak, ülkenin algılanmasında olumlu bir izlenim yaratmak için planlı bir sürece ihtiyaç vardır. Dikkatle oluşturulan ve uzun bir zamanı kapsayacak bu planlı süreçte hem ortaya çıkabilecek sorunların, hem de ülkenin itibarına zarar verecek karşı saldırıların önüne geçilmesi için gerekli tedbirler alınır. Akademik konuşmacılar ve sivil toplum örgütleri vasıtasıyla verilen mesajlar güçlendirilir. Yaratılan istikrarlı ve güvenilir ülke imajı kullanılarak, ülke hakkında olumlu ve kalıcı bir anlayış oluşturulur. Kamu diplomasisinin üçüncü boyutu, burslar, değişim programları, staj, seminerler, konferanslar ve medya kanallarına ulaşım yoluyla, yıllar içerisinde önemli kişilerle uzun süreli ilişkiler ve kurumsallaşmanın geliştirilmesidir. Kişisel ilişkilerin yarattığı samimiyet ve kültürel anlamda anlaşılır ve kabul edilir hale gelmek, ülkenin meselelerini anlatmada ileride büyük kolaylıklar sağlamaktadır.³⁶

35 NYE, a.g.e, s.108

36 NYE, a.g.e , 108-109

Kamu diplomasisinin bu üç stratejik boyutunun her biri, bir ülke hakkında olumlu algı oluşturulması ve cazibe merkezi haline getirilmesi hususlarında önemli bir rol oynayarak ve bu da o ülkenin istediği neticeleri elde etme ihtimalini artırır. Ancak en iyi reklam bile, popüler olmayan bir ürünü satamaz ve sadece kendine hizmet edecek bir biçimde uygulanan politikaların yumuşak güç üretmek yerine bu gücü tüketmesi daha muhtemeldir.³⁷

Kamu Diplomasisi faaliyetlerini hiçbir hükümet tek başına yürütemez. Kamu diplomasisi sürecindeki temel aktörler genellikle Dışişleri Bakanlıkları ve dış temsilcilikler olmakla birlikte sivil toplum kuruluşları (STK), okullar, özel sektör, araştırma merkezleri, kamuoyu araştırma şirketleri, basın, üniversiteler, sendikalar, dernek ve vakıflar da bu sürece dâhil olan/olması gereken kurumlardır. Kamu diplomasisinin yürütülmesinde hükümete düşen en önemli rol, hükümet dışı kuruluşlar arasındaki işbirliğini temin etmek ve geliştirmek olmalıdır.³⁸ Çoğu sivil toplum kuruluşu, devletlerin konusu dışında kalan, genel kamu yararını temsil ettiklerini iddia ederek sivil inisiyatifler oluştururlar. Kamuoylarının belli konularda fikrinin şekillendirilmesi; devletlere ve karar mekanizmalarına, politikalarını değiştirmeleri için baskı yapılması gibi birçok rol oynarlar.

37 NYE, a.g.e ,110

38 Vedat DEMİR, *Kamu Diplomasisi Ve Türkiye'nin Komşu Ülkelerle İlişkilerine Katkısı*, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/kamudiplomasisiveturkiyeninkomsulari.pdf>, (28.09.2012)

Kamu diplomasisi çeşitli kanallar ve teknikler vasıtası ile gerçekleştirilir. Dil ve kültür merkezleri kurulması, üst düzey ziyaretler, bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleri, kardeş şehir uygulamaları, STK destek programları, uluslararası yayıncılık, bilimsel ve kültürel öğrenci değişim programları, burslar kamu diplomasisi faaliyetleri arasında sayılabilir. Kitle iletişim kanalları kamuyu doğrudan etkilemek için kullanılırken, kültürel kanallar daha çok kamuoyu üzerinde etkisi olabileceği düşünülen kesime yöneltilmiştir. Öte yandan, kitle iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilen faaliyetler genel olarak güncel konulara odaklanırken, kültürel kanallar daha çok uzun dönemde olumlu imaj oluşturulması için kullanılmaktadır.³⁹

Teknolojik gelişmeler, internetin yaygınlaşması ve uydu yayıncılığı, bilgilerin çok hızlı biçimde tüm dünyaya yayılmasına imkan sağlamaktadır. Bu durum kamu diplomasisinin yürütülmesi hem kolaylaşmış hem de kaçınılmaz hale gelmiştir. Zira pek çok farklı bilginin bu kadar hızlı paylaşıldığı, manipülasyona açık bir ortamda kendini doğru bir şekilde anlatabilmek ve algıları yönetmek zaruridir. Dolayısıyla Kamu Diplomasisinin başarıya ulaşabilmesi için web siteleri, bloglar, sosyal medya uygulamaları, sosyal iletişim ağları gibi internetin tüm olanaklarından yararlanmak ve bu kanalla yabancı kamuoylarını mobilize edebilmek vazgeçilmez unsur haline gelmiştir. Bununla birlikte hedef kamuoyundaki algı ve hassas noktaların dikkatlice analiz edilerek hangi kamu diplomasisi aracının kullanılacağına karar verilmesi

39 Eytan GILBOA, "Public Diplomacy: The Missing Component in Israel's Foreign Policy", *Israel Affairs*, Vol.12, No.4, October 2006, s.717

gerekmektedir. Zira değerler toplumdan topluma değişmekte ve toplumları yönlendirebilecek kamu diplomasisi araçları farklılaşabilmektedir.

1.2.1 Kamu Diplomasisi Kavramının Kısa Tarihçesi

Kamu Diplomasisi faaliyeti olarak görülebilecek çalışmaların ilk örnekleri on yedinci yüzyıla kadar götürülebilmektedir. Ulusal bütünlüğünü erken sağlayan ve güçlü bir devlet yapısı ortaya koyan Fransa'nın kültürü kıta Avrupa'sını ve diğer bölgeleri etkilemiş, Fransızca ülkelerin ortak kullandıkları diplomasi dili haline gelmiştir. Fransız devrimi ile ortaya çıkan değerler Fransa'nın olumlu algı oluşturmaya katkı sağlamıştır.⁴⁰ Bunun yanında İtalya, Almanya gibi diğer bazı Avrupa ülkeleri kültürlerini farklı ülkelerde tanıtmak için çeşitli kuruluşlar kurmuşlar ve bir takım çalışmalar da bulunmuşlardır.⁴¹ Birinci Dünya Savaşı Kamu Diplomasisi çalışmaları için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde ülkeler diğer ülke halklarını etkileyecek faaliyetlerine hız vermiş ve birçoğu propaganda amaçlı ofisler kurmuştur. 1917 yılında ABD tarafından yürütülecek bilgilendirme ve tanıtım çalışmalarını gerçekleştirmek üzere Başkan Wilson tarafından Kamu Bilgilendirme Komitesi (Public Information Committee) kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı ve sonrasın yeni ortaya çıkan kitle iletişim araçlarından radyo devletlere farklı dillerde yayın yaparak kendi politikalarını ve kültürlerini diğer ülke halklarına tanıtmaya

40 AKÇADAĞ; a.g.e , s.4

41 NYE, Dünya ..., s.101

imkanı sağlamıştır. Aynı şekilde sinema filmleri de bu dönemde yoğun olarak propaganda araçları olarak kullanılmaya çalışılmıştır.⁴²

Soğuk Savaş Kamu Diplomasi çalışmalarının uluslararası arenada ivme kazanmasını dağlayan bir dönem olmuştur. İki kutup arasında yaşanan ideolojik savaş tarafların argümanlarını çok daha fazla insana ulaştırma zorunluluğu getirmiştir. Silahlarla sağlanamayan üstünlük düşünceler ve oluşturulan algılarla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Komünizm ve Kapitalizm düşünce sistemleri arasındaki mücadele de kamu diplomasisi araçlarına sıkça başvurulmuştur. Bu dönemde komünizme karşı mücadele de ABD yönetimi kaba kuvvet kullanımının yanında fikri olarak da mücadele edilmesi gerektiği önerisini benimsemiştir. Soğuk Savaş boyunca süren ideolojik bölünme, kamu diplomasisini ABD dış politikasının merkezine yerleştirmiştir. Sıcak savaş ihtimalinin getirdiği nükleer tehdidin tüm dünyayı felakete götürebileceği gerçeği karşısında Soğuk Savaş döneminde “kalpleri ve akılları kazanmanın” önemi ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ABD özellikle Amerikan sineması, Amerikan müziği ve Amerikan markaları ile iletilen Amerikan kültürü ile Doğu Bloğuna üstünlük sağlama politikasını sürdürmüştür. Joseph Nye’e göre “televizyon ve sinema, Berlin Duvarı’nı, 1989 yılından çok daha önce delip geçmişti. Duvarı yıkmadan önce ihlal eden Batının popüler kültürüne ait imgelerin uzun yıllar boyunca iletilmesine, çekiçler ve buldozerler hiçbir işe yaramazdı.”⁴³ Ayrıca, 1953 yılında başkan Eisenhower tarafından ABD’nin yurt dışındaki imajını

42 Emily ROSENBERG, *Spreading the American Dream*, New York, Hill&Wang, 1982, s. 209

43 NYE, a.g.e., s.54

geliştirmek amacıyla kurulan USIA (United States Information Agency) Soğuk Savaş'ın bitimine kadar ABD kamu diplomasisinin merkez kuruluşu haline gelmiştir.

Teknoloji ve iletişim araçlarında meydana gelen devrim niteliğindeki gelişmeler sonrasında, kültürler arası iletişim ve politika belirlemedeki kamuoyu etkisi etkin bir kamu diplomasisi çalışmalarının tüm ülkeler için kaçınılmaz hale gelmesini sağlamıştır. Ülkelerin her alanda etkin iletişim geliştirmesi zorunluluğu kamu diplomasisi faaliyetlerinin de farklılaşmasını beraberinde getirmiştir. Ülkelerin her alanda sahip oldukları kültür ve değerleri, farklı toplumlara ulaştırma, anlama ve anlatma çabaları kültürel ve sosyal olarak ülkelerin imajını geliştirmekte, aynı zamanda uluslararası politikada yabancı toplumlar üzerinde olumlu etki bırakabilmesine olanak sağlamaktadır.

1.3 Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Diğer ülke halklarına yönelik uygulanmakta olan Kamu Diplomasisi çeşitli kanallar ve teknikler vasıtası ile gerçekleştirilmektedir. Kültür ve dil merkezlerinin kurulması, bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleri, üst düzey ziyaretler, teknik kalkınma yardımları, kardeş şehir uygulamaları, sivil toplum kuruluşlarına yönelik destek programları ve öğrenci değişim programları öne çıkan kamu diplomasisi faaliyetleri arasında sayılabilir. Kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik daha çok kitle iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilen faaliyetler doğrudan kamuoyunu etkilemek için kullanılırken, toplumun önde gelenlerine veya etkin olabileceğine inanılan gruplara

yönelik kültürel programlar uygulanabilmektedir. Bilgilendirme faaliyetleri güncel konulara yönelik direk etki ortaya çıkaracak faaliyetler iken, kültürel programlar daha uzun sürede olumlu algı oluşturulmasına yönelik kullanılabilmektedir.

1.3.1 Öğrenci Değişim Programları

İnsanların birbirleriyle olan iletişimi geliştikçe kültürlerarası alışveriş de artmaktadır. Dünyaya kendi ülkesinin hikayesini anlatma amacı taşıyan kamu diplomasisi için kültürel öğeler paha biçilmez kaynaklardır, çünkü bir ulusun yaşayan kültürel imajını yansıtmaktadırlar. Ülkelerin değerlerini, kültürlerini, dillerini yaymak için yaptıkları kültürel ve eğitim değişim programları önemli bir kamu diplomasisi faaliyetidir. Daha çok insan odaklı olan bu çalışmalar uzun vadede uygulayıcı ülkelerin oluşturmak istedikleri algıya önemli katkı sağlayabilmektedir.

Değişim programının insan odaklı yapısı sebebi ile uygulamaların başarılı olması programların yanında bireylerin kişiliklerine bağlıdır.⁴⁴ Kişilerarası iletişim güven, anlayış, dostluk için en önemli fırsattır. Değişimler programlarında fırsatlar olabileceği gibi bazı riskler de mevcuttur. Tüm bu risklere rağmen bir kamu diplomasisi aracı olarak öğrenci değişim programlarını uzun yıllardır uygulayan ABD'nin eski Dışişleri Bakanı Colin Powel, “Ülkemiz için, burada eğitim gören, geleceğin dünya liderlerinin dostluğunu kazanmaktan daha iyi bir servet düşünemiyorum” diyerek bu programların önemine dikkat çekmiştir.⁴⁵

44 CULL, a.g.e., s.45

45 NYE, a.g.e., s.50

Öğrenci değişim programları uygulamaları bu çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılacaktır.

1.3.2 Dil ve Kültür Merkezleri

Ülkelerin hikayelerini diğer ülke insanlarına aktarırken kullandıkları en önemli kanallar sahip oldukları kültür ve dildir. Bu bakımdan dil ve kültür çok önemli ince güç kaynaklarıdır.⁴⁶ İnsanların birbirleriyle olan iletişimi geliştikçe kültürlerarası alışveriş de artmaktadır. İletişimde meydana gelen bu gelişme kullanılan dilin önemini de artırmaktadır.

Kamu Diplomasisi faaliyetlerini uzun süredir uygulayan ülkeler önemli bir etkinlik aracı olan dil ve kültürün diğer toplumlara tanıtılması, öğretilmesi ve yaygınlaştırılması için farklı ülkelerde dil ve kültür merkezleri kurmaktadır. Bu bağlamda kendi dillerinin öğretilmesi ve yaygınlaştırılması ve kültürlerinin tanıtılması amacı ile İngilizler tarafından British Council, Fransızlar tarafından Alliance Francaise ve Fransız Enstitüsü, Almanlar tarafından Goethe Enstitüsü gibi dil ve kültür merkezleri kurulmuştur. Bu merkezler anılan ülkelerin kamu diplomasisi faaliyetlerinde önemli avantajlar sağlamaktadır.

Japonya, İtalya, Rusya, İran gibi pek çok ülke benzer uygulamalar ile dillerini ve kültürlerini sınırlarının dışına taşımaktadırlar. Bu merkezler ile ilgili ülke halkları ile direk ilişki kurma imkanını sağlarken, ülkelerin oluşturmak istedikleri algıların

46 NYE, a.g.e.50-59

oluşturulmasına katkı sağlayacak köprü topluluklar oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Ülkeler bu merkezler vasıtası ile toplumun farklı kesimleri ile aracısız iletişim kurarak geliştirilecek kamu diplomasisi faaliyetleri için değerli ön bilgilere ulaşabilmektedir.

1.3.3 Ziyaretler

Uluslararası ilişkileri etkileyen ve yönlendiren aktörler içerisinde karar mekanizmalarında etkili olan bireylerin önemi, modern diplomasi öncesi ilişkilerin analiz edilmesindeki başat ölçüt iken günümüzde farklı aktörler güç kazanmıştır. Bu duruma rağmen karar vericilerin tutumları ve yaklaşımları etkisini tamamen kaybetmiş değildir. Özellikle ikili ilişkilerin düzeyinin gösterilmesi bağlamında önem kazanan lider ziyaretleri, ülkelerin diğer ülke halklarına yönelik oluşturmak istedikleri algının yerleştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılmıştır.

Üst düzey ziyaretler önemli bir ilişki kurma yöntemidir. Ziyareti gerçekleştirenlerin düzeyi/konumu, ziyaretin zamanlaması, süresi, kapsamı ikili ilişkiler atfedilen önemi vurgulamakta ve ilişkilerin boyutunu netleştirmektedir. Ziyaret kapsamında gerçekleştirilen törenler, ortak basın toplantısı ve açıklamalar, ziyaret esnasında gerçekleştirilen sosyal, kültürel, ekonomik veya siyasi işbirliği anlaşmaları ikili ilişkilerin güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Gerçekleştirilen bu üst düzey ziyaretler uygulanmakta olan politikaların derinliği ve ulaşmak istenilen etkinlik düzeyine göre planlanmakta ve kamu diplomasisinin etkili bir aracı olarak kullanılmaktadır.

1.3.4 Teknik Kalkınma Yardımları

Kalkınma yardımları günümüzde artık ülkelerin dış politikalarının önemli bir aracı haline gelmiştir. Diğer ülkelerin kalkınmasına yapılan yardım, uzun vadede o ülke ile kurulacak siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler için de uygun bir zemin hazırlamaktadır. Kamu diplomasisi politikalarını uygulamakta olan ülkeler için kalkınma yardımları stratejik bir önem taşımaktadır. Başka ülkelerin kalkınmasına, gelişmesine yapılan katkılar, yardım yapan ülkenin alıcı ülke halkları nezdinde olumlu bir algı oluşturulmasına destek olurken, cazibe merkezi olmasını sağlamaktadır. Kalkınma yardımlarının ülke imajına yaptığı katkının farkında olan pek çok gelişmiş ülke ilişkilerini geliştirmek istedikleri ülkelere yönelik yardım faaliyetlerini artırmaktadır.⁴⁷

Resmi kanallar yanında sivil toplum kuruluşları vasıtası ile de gerçekleştirilebilen kalkınma yardımları ülkelere diğer ülke halklarına direk olarak ulaşabilme imkanı sağlamaktadır. Kalkınma yardımları ile ülkeler daha az gelişmiş ülkelerin sosyo-ekonomik altyapılarının yardım almaksızın kalkınmayı sürdürebilecek seviyeye getirmesi ile küresel iş birliğinin tesisi ve geliştirilmesine yönelik sürdürülebilir iş birliği şartlarını oluşturmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda başta ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, Japonya, ÇHC olmak üzere otuzdan fazla ülke ve Birleşmiş Millet Kalkınma Programı (UNDP), İslam Kalkınma Bankası, Asya, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Latin Amerika Kalkınma

⁴⁷ *Kalkınma Yardımlarına İlişkin Tanımlar Ve Örnekli Açıklamalar*, TİKA, Ankara, 2010

Bankası, Dünya Bankası gibi birçok uluslararası organizasyon kalkınma projelerine destek olmaktadır.⁴⁸

1.3.5. Bilgilendirme ve Tanıtım Faaliyetleri

Kamu diplomasisi araçlarının en önemlilerinden birisi de bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleridir. Kamu diplomasisi açısından hedef kamuoyunu dinlemek, anlamak ve kamuoyu hakkında yeterli bilgi sahibi olduktan sonra yapılması gereken en önemli faaliyet edinilen değerli bilgiler ışında oluşturulacak bilgilendirme ve tanıtım stratejisidir. Bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleri kamu diplomasisi yaklaşımından önce propaganda şeklinde uygulayıcılar tarafından yoğun olarak kullanılmıştır. Fakat propaganda ile kamu diplomasisi bilgilendirme faaliyetlerini karıştırmamak gerekmektedir. Kamu diplomasisi “bir hükümetin açıkça yabancı kamuoyu oluşturma, ulusal hedeflere, çıkarlara ve amaçlara ulaşmak için yapılandırılmış doğru bilgiyi yayma girişimidir.”⁴⁹ Yani, kamu diplomasisinde bilginin kaynağı bellidir ve doğruluğu kesindir. Bu özelliği ile de psikolojik savaş uygulamaları içeren propagandadan ayrılır, çünkü propaganda da bilginin kaynağı her zaman belli olmayabilir, doğruluğu kanıtlanamayan rivayetler ve dedikodular üretilebilir. CIA ve MOSSAD’ın en büyük yeteneklerinden birisi propagandadır; başkaları için şüphe ve endişe yaratacak rivayetler üretilirken, kendi haklarında da

48 TİKA, a.g.e

49 Jim RIGGINS, “A Strategic Assessment of Public Diplomacy”, USAF, 1998, s. 4

inanılması güç efsaneler, bizzat kendileri tarafından üretilerek, kulaktan kulağa yayılması sağlanmaktadır.⁵⁰

Bilgilendirme ve tanıtım amacı ile çok farklı kanallar kamu diplomasisi uygulayıcıları tarafından kullanılmaktadır. Bu kapsamda göze çarpan örnekler, ABD Büyükelçilikleri vasıtasıyla dağıtılan, beş dilde yayınlanan *Wireless File* adlı aktüel bir bültendir. Bu bülten şuan internet teknolojisinin yardımı ile geliştirilerek Washington File ismini almıştı. Bu çalışma ile ABD yönetiminin resmi açıklamaları, röportajlar, analizler ve makaleler bulunmaktadır. Günümüzde bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin en önemli aracı şüphesiz internettir. Başarılı kamu diplomasisi çalışmaları bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinde interneti etkin olarak kullanmaktadır.

Bir diğer kamu diplomasisi aracı ise uluslararası yayın yapan radyo ve televizyonlardır. Bu tür medya organları bir ülkenin değerlerinin ve kültürünün tanıtımı için büyük önem taşımaktadır. Örneğin, yirmiye yakın dilde yayın yapan Radio France Internationale yaklaşık 45 milyon dinleyiciye ulaşmaktadır. İngiliz kültürü, kırk üç dilde yayın yapan BBC World aracılığıyla 150 milyon insana ulaşmaktadır. 1994'ten itibaren Voice of America, Marti Radio, Radio Free Europe, Radio Liberty ve Radio Asia USIA'nın radyo departmanının kontrolünde ABD ince

50 Oya AKGÖNENÇ, "Dış Politikada Diplomasinin Rolü, Önemi ve Metodları", *Jeopolitik*, Ekim 2009, s. 14

gücünün bir parçası olarak ABD çıkarlarına hizmet etmektedir.⁵¹ CNN, El Cezire, Press, Euronews gibi televizyon kanalları her gün milyonlarca insana ulaşarak ülkelerinin oluşturmak istedikleri kamuoyu algısına destek olmaktadır.

1.3.6 Kardeş Şehir Uygulamaları

Farklı ülkelerin kentlerinin, temsilcileri aracılığıyla doğrudan ilişki ve iletişim kurmasını öngören kent diplomasisi bir kentin kendi tecrübelerini bir başka kente aktarmasını öngörerek ona yardımcı olmasını amaçlamaktadır. Ülkelerin diğer ülke yerel yönetimleri ile doğrudan iletişime geçmesine olanak sağlayan, hatta direk toplumdan topluma ilişkileri kuvvetlendiren kardeş şehir/belediye uygulamaları Kamu diplomasisi faaliyetleri arasında sayılmaktadır. Bu kapsamda, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı'nın 5 Mayıs 2004 tarihli kuruluş kongresi kararları ve sonuç bildirgesi metninde küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınmaya vurgu yapılmış, ademi merkeziyetçilik ve yerel demokrasi üzerinde durulmuştur. Bu metinde, ayrıca, işbirliği ve diplomasi kentler için bir fırsat olarak sunulmuştur. Yerel yönetimlerin 'kent diplomasisi' ve merkezi olmayan işbirliği yoluyla diyalog ve barışı teşvik edeceği; hemşerilerinin de katılımıyla yerel yönetimler arasında gerçekleşecek görüş ve bilgi alışverişlerinin kültürel alışverişi

51 AKÇADAĞ, a.g.e., s. 7

artıracağı ve ortak değerler yaratacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda farklı toplumlar arasında iletişime ciddi bir katkı sağlanabileceği öne sürülmüştür.⁵²

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde yüzyıllar boyu birbirine düşmanlık beslemiş iki ülke olan Almanya ve Fransa halkları arasında ilişkilerin geliştirilmesinde yaygın olarak kullanılan kardeş şehir uygulamaları⁵³ günümüzde pek çok ülke tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır.

1.3.7 STK Destek Programları

Uluslararası arenada devlet dışı aktörlerin rolünün gitgide artmasına bağlı olarak sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ulusal sınırların ötesine geçmeye başlamıştır. Bu nedenle sivil toplum müesseseleri kamu diplomasisi çalışmalarında devletlerin en önemli ortakları haline gelmiştir. STK'ların, farklı ülkelerdeki muadilleri ile birlikte, ortak projeler üretme ve lobi çalışmaları yapma gibi roller üstlenmeleri, o ülkelerin halkına ulaşmak bağlamında son derece önemlidir.

Araştırma kuruluşları hedef ülke hakkında analizleri ile kamu diplomasisi oluşturma sürecine destek olurken, özellikle diaspora STK'ları bu süreçte önemli rol oynayabilmektedirler. Hedef ülke kamuoyunu iyi tanımaları, kamuoyunun

52 H. Emre BAĞCE, "Kent Diplomasisi: İdeoloji, Ütopya Veya Gerçeklik?", *Yerel Siyaset*, sayı:39

53 CULL, a.g.e.

hassasiyetlerini ve görüşlerini iyi bilmeleri sayesinde öncelikli olarak yürütülmesi gereken kamu diplomasisi çalışmaları hakkında hükümetlere tavsiyelerde bulunabilecek, bu çalışmaların uygulanmasına katkı sağlayabilecek olanlar bu kuruluşlardır. Kamu diplomasisini başarı ile uygulayan ülkeler faaliyetlerinde sivil toplum kuruluşları ile koordinasyona önem vermekte ve ortak çalışmalar ile çok daha geniş halk kitlelerine ulaşabilmektedir.

2. BÖLÜM

ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMLARI

Uluslararası öğrenci çalışmaları, ülkelerin birikim ve değerlerinin dış dünyada da tanınması ve anlaşılması noktasında farklı toplumların bilgilendirilmesine büyük katkı sağlamaktadır. Bu nedenle kamu diplomasisi alanında kamu kurum ve kuruluşları yanında özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla çok yönlü faaliyetler yürütülmektedir. Kamu diplomasisinde uluslararası eğitim alanındaki değişim programları, bir ülkenin imajını geliştirmenin ve dış politikasını olumlu bir anlayış çerçevesinde biçimlendirmenin yoludur. Ülkeler hakkındaki kalıcı algılar, farklı ülkelerin halkları arasındaki doğrudan irtibat ile oluşturulabilmektedir. Eğitim alanındaki uluslararası değişim programlarında, algı değişimi, değişim öğrencilerinin yerleştirdiği kişilerarası irtibatlarla sağlanabilmektedir. Ülkeler eğitim alanında uyguladıkları değişim programları, bilgilendirme, şekillendirme ve diğer ülke kamuoylarını kendi ulusal çıkarları doğrultusunda yönlendirme çabası olan kamu diplomasisi faaliyetlerinin bir parçasıdır.⁵⁴ Uluslararası öğrenci dolaşımı, ülkeler ve kültürler arasında karşılıklı anlayışı, işbirliğini ve dayanışmayı artırdığından ve küresel barışa katkı sağladığından önemli bir kamu diplomasisi aracı olarak değerlendirilmektedir.⁵⁵

54 Antonia F. De LIMA Jr. "The Role of International Education Exchanges in Public Diplomacy", *Place Branding and Public Diplomacy*, Vol:3, Palgrave Macmillan, 2007, s.239-241

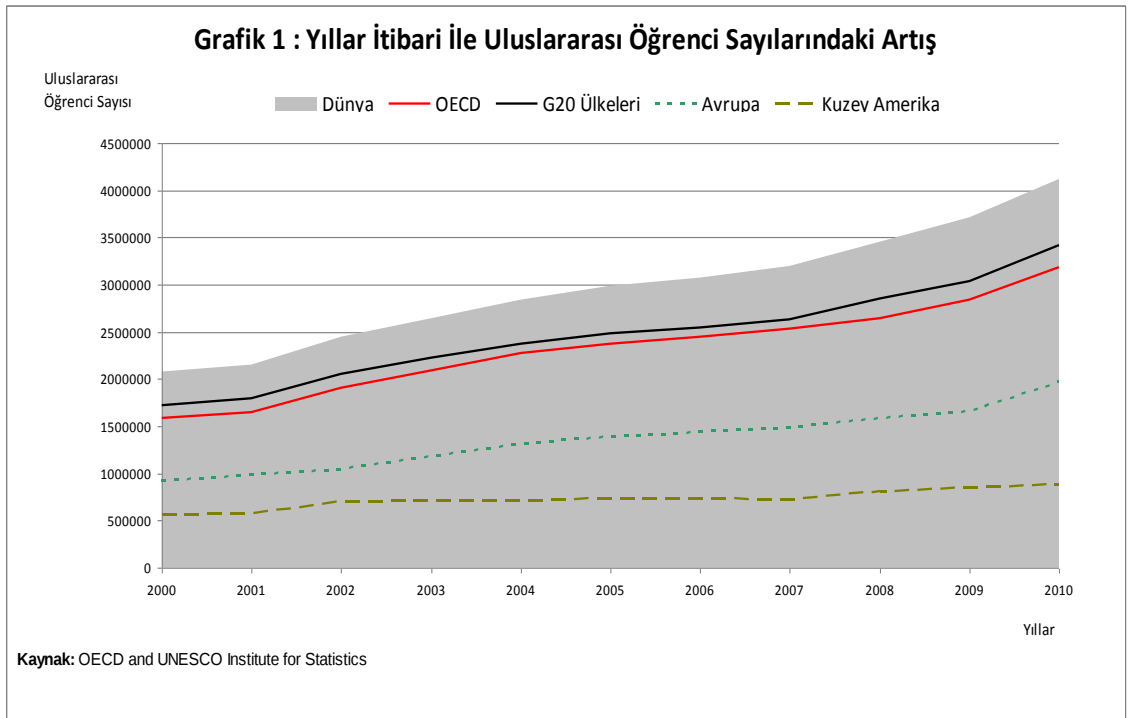
55 T.B. BEVIS ve Lucas C.J. LUCAS, *International Students in American Collages and Universities: A History*, Palgrave Macmillan, NY, 2007

Değişim diplomasisi olarak da anılan değişim programları, vatandaşları yurtdışına göndererek ve yurtdışından gelenleri kabul ederek eğitim süresince kültür etkileşimini gerçekleştirmeyi ve uluslararası düzeyde bir algı oluşturmayı amaçlamaktadır. Değişimler kamu diplomasisinin iki yönlü iletişim yaklaşımına için ideal bir araçtır. Nye'e göre; kültür alışverişi seçkin sınıfı da etkilediği için, sadece bir ya da iki önemli ilişkinin bile büyük bir siyasi etkisi olabilir. Örneğin Aleksandr Yakolev, 1958 yılında Kolombiya Üniversitesi'nde, Siyaset Bilimci David Truman'la yaptığı çalışmalardan oldukça etkilenmiştir. Bunun sonucunda, Yakovlev önemli bir kuruluşun başkanı, bir Politbüro üyesi ve Sovyet lider Mikail Gorbaçov'u liberalizm konusunda etkileyen kişi olmuştur. KGB'de üst düzey görevli olan, Sovyet öğrenci Oleg Kalugin ise, 1997'den geçmişe bakarak, "Değişim programları, Sovyetler Birliği için Truva Atı'ydı. Sovyet sisteminin çöküşünde çok büyük rol oynadı. Yıllarca giderek daha fazla insana bulaşmaya devam etti." demiştir.⁵⁶

Ülkelerin teşvik ve desteği ile her geçen gün artan uluslararası öğrenci hareketliliği bu konuya verilen önemi göstermektedir. Ekonomik kalkınma, kişisel gelişim, sosyalleşme ve mesleki kazanım yanında kültürel etkileşim, bilgi üretimi, bilginin paylaşımı ve transferi noktasında büyük önem taşıyan yabancı öğrenci hareketliliğinin stratejik boyuttaki önceliği de kamu diplomasi bağlamında giderek artmaktadır. Bugün pek çok gelişmiş ülke uluslararası yükseköğrenimi kamu diplomasisinin önemli bir enstrümanı olarak kullanmaktadır. OECD verilerine göre

56 NYE, a.g.e. s.50-51

de son yıllarda küresel düzeyde yabancı öğrenci sayısında önemli artışlar yaşanmakta ve yabancı öğrencilerin büyük çoğunluğu eğitim almak için OECD ülkelerine gitmektedir. Kamu diplomasisi faaliyetlerinin bir parçası olarak uluslararası öğrenci değişim programları bir düşünce propagandası değil, iletişim süreci olarak anlaşılmaktadır. Gerek tanıtım gerekse burslandırma faaliyetleri British Council, DAAD, Alliance France gibi devlet destekli kuruluşlarca gerçekleştirilmektedir.

2.1 Öğrenci Değişim Programlarının Kısa Tarihçesi

Yabancı ülkelere giderek eğitim-öğretim görme faaliyeti; insanlar, toplumlar ve ülkeler arasındaki ilişkilerin dini, ekonomik, siyasi ya da kültürel boyutlarını yüzyıllardır derinden etkilemektedir. İnsan medeniyetinin fîkrî gelişimi ve bu gelişimin birçok alandaki yansımaları eğitim-öğretim temelinde kitlesel ve kurumsal

bir mahiyet kazanmıştır. Dünyada toplumların gelişimleri incelendiğinde farklı dönemlerde farklı bilim, kültür ve sanat merkezlerinin oluştuğu ve farklı bölgelerden insanların bu merkezlere eğitim almak üzere gittikleri bilinmektedir. Bu çekim merkezlerinin en önemli özelliği güçlerini geliştirdikleri siyasi, ekonomik ve kültürel yapılardan almalarıdır.

İmparatorluklar çağında yabancı ülke ya da bölgelerden getirilen öğrencilerin yetiştirilmesi, yetiştirildikten sonra ülkelerine dönmeleri ve ilim adamı ya da yönetici olarak öncü roller üstlenmeleri yaygın görülen bir olgu olarak dikkat çekicidir. 8. yy. 'da Endülüs, 9. yy. 'da Bağdat, 13. yy. ve 14. yy. 'da Semerkant, Buhara daha sonra Roma ve İstanbul insanları etkileyen çekim merkezleri olmuşlardır. Roma İmparatorluğu'nda eğitim-öğretim merkezlerinde modern Batı düşüncesinin ve pedagojik stratejilerin teorik ve pratik temelleri atılırken, Abbasiler döneminde Bağdat, Endülüs Emevileri döneminde ise Kordoba ilmi çalışmaların cazibe merkezlerine dönüşmüştür.⁵⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nda da gerek ilim adamı gerekse yönetici yetiştirmeye yönelik yabancı öğrenci uygulamaları zirve noktaya ulaşmış, bölgesel ihtiyaçlar çerçevesinde insan yetiştirilmeye özen gösterilmiştir. Osmanlı sisteminde yabancı unsurların kendi içinden seçilen kabiliyetli gençler yoğun ve çok boyutlu eğitim-öğretim süreciyle hem teorik hem de pratik anlamda donanımlı hale getirilmişlerdir.

57 Hayati BEŞİRLİ, *Türkiye'de Yüksek Öğrenim Görmeye Gelen Yabancı Uyruklu Öğrenciler Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*, Ekinoks Yay., Ankara, 2011, s.37

Çekim merkezlerinin Avrupa'ya kayması Aydınlanma Hareketleri sonrası gerçekleşmiştir. Başlangıçta cazibe merkezi olan Fransa ve Almanya'dan sonra İngiltere ve ABD ön plana çıkmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkeler arasında anlaşmalar yoluyla bilim ve kültür alışverişi eğitim-öğretim yoluyla sağlanmaya başlamıştır. 1960'larda gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere kalkınmaya yönelik "yardım" amaçlı eğitim-öğretim bursları tahsis ettiği görülmektedir. 1970'lerin sonlarına gelindiğinde ise bu faaliyetlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal birçok yönü olan kapsamlı faaliyetler olarak karşımıza çıkmıştır. Bu merkezlerin ön plana çıkmalarındaki en büyük etkenlerden birisi diğer ülkeler nezdinde oluşturdıkları algı ve diğer ülke halklarının bu ülkelerin çekim gücü ve üstünlüklerini kabul hakkında oluşturdıkları imajdır. 1980'lerde özellikle Avrupa'da eğitim-öğretim alanında işbirliği ve değişim programları yürürlüğe konularak entegrasyon sürecine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.⁵⁸

Tarihsel olarak farklı amaçlarla gerçekleşen uluslararası öğrenci hareketi günümüzde ekonomik kazanım yanında bilimsel ve kültürel birikim aktarıldığı önemli bir vasıta olarak hacmini gün geçtikçe artırmaktadır. IDP Education Australia Limited 'in Eylül 2002 tarihinde yayınladığı Global Student Mobility 2025 adlı raporda, uluslararası öğrenci hareketliliğinde yıllık % 6'lık bir artışın olacağını tahmin edilmektedir. Rapora göre 2020 yılında 5,8 milyon ve 2025 yılında 7,2 milyon uluslararası öğrenci rakamına ulaşılacağı öngörülmektedir.⁵⁹

58 Hans de WIT, *The Dynamics of International Student Circulation in a Global Context*, Australian International Conference, 2008, www.aiec.idp.com (01.10.2012)

59 http://www.aiec.idp.com/pdf/Bohm_2025media_p.pdf (01.10.2012)

2.2 Öğrenci Değişim Programı Uygulamaları

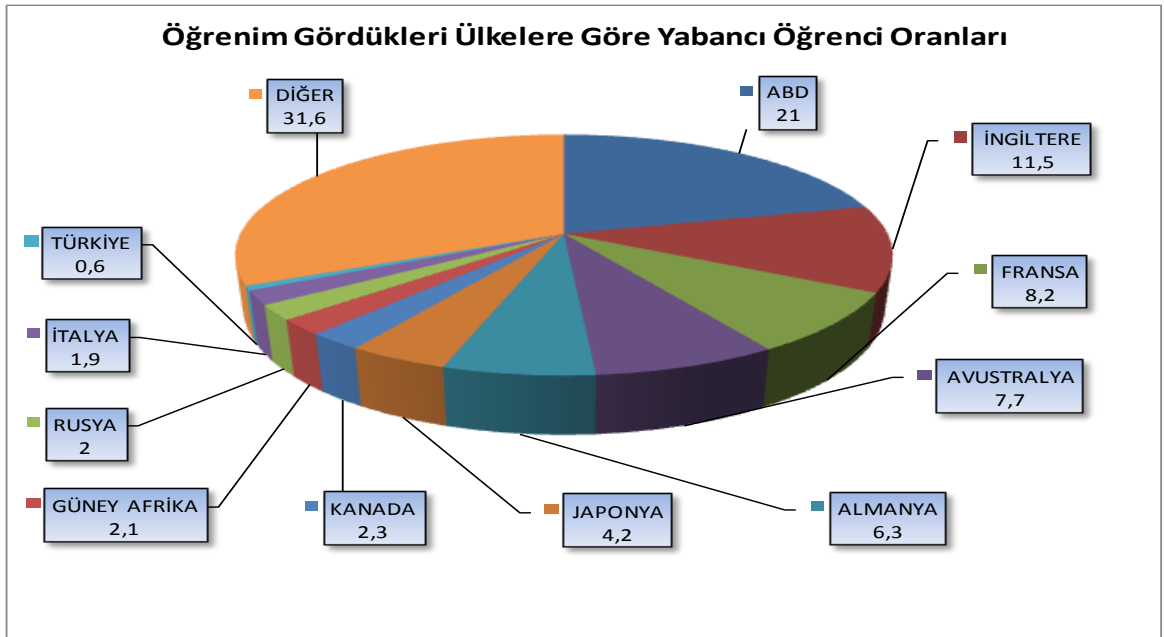
Kamu diplomasisinin en önemli hedeflerinden birisi olan ülkelerin birikim ve değerlerinin dış dünyada da tanınması ve diğer toplumların bilgilendirilmesi açısından öğrenci değişim programları en stratejik projelerden birisidir. Ekonomik kalkınma, kişisel gelişim, sosyalleşme ve mesleki kazanım yanında kültürel etkileşim, bilgi üretimi, bilginin paylaşımı ve transferi noktasında büyük önem taşıyan uluslararası öğrenci hareketliliğinin stratejik boyuttaki önceliği kamu diplomasi bağlamında giderek artmaktadır. Bugün pek çok gelişmiş ülke uluslararası yükseköğrenimi kamu diplomasisinin önemli bir enstrümanı olarak kullanmaktadır.⁶⁰

Tüm dünyada artan rekabet, yenilik talepleri, yeni pazar ve üretim seçenekleri; devamlı olarak bilgi, teknoloji ve hizmet üreten “bilgi toplum ”unun kalkınma için önemini daha da belirginleştirmektedir. Bu süreçte üniversitelerin rolleri artmakta ve bilginin uluslararası boyutta etkili olarak kullanılabileceği yeni girişimcilik kültürü geliştirmeleri beklenmektedir. Bu gelişmeler yükseköğretimin de uluslararasılaşmasını zorunlu kılmakta ve bu alanda rekabeti artırmaktadır. Günümüz üniversiteleri dışa açılmakta ve uluslararası yükseköğretim pazarından pay alma yarışına girmektedir. Bu anlamda uluslararası nitelikte üniversitelerin sayısı giderek artmaktadır. ABD, İngiltere, Avustralya, Kanada gibi uluslararası yükseköğretime büyük önem vererek ülkelerindeki üniversiteleri markalaşmaya teşvik etmektedirler. Fransa ve Almanya gibi Avrupa ülkeleri de uluslararası yükseköğretim pazarından pay almak için stratejiler geliştirmektedirler.⁶¹

60 NYE, a.g.e.

61 Murat ÖZOĞLU vd, *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*, SETA , s.21-22

Yükseköğretimde uluslararasılaşmanın temel unsuru öğrenci hareketliliğidir. Günümüzde uluslararası öğrenci hareketliliğinde küresel bir rekabet ortamı oluşmuştur. Yetenekli öğrencilerin ve akademisyenlerin bu rekabetin ana unsuru olmaya devam ettiği görülmektedir. UNESCO verilerine göre öğrenimini ülkesi dışında gören öğrenci sayısı yaklaşık 3 milyon'dur. Bugün dünyadaki uluslararası öğrenci hareketliliği kalkınma, gelişme, diplomasi ve diyalog parametreleri ile yakından ilişkilidir. Birçok ülke, siyasi-kültürel strateji ve ekonomik getiri bağlamında ulusal stratejik politikalar uygulamaktadır. Günümüzde uluslararası öğrenci hareketliliğinde ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Çin, Japonya, Rusya gibi ülkeler öne çıkmaktadır. Bu ülkeler bu alanda stratejik planlar geliştirerek çok yönde kazanımlar elde etmektedirler.⁶²

Kaynak: UNESCO, World Education Digest 2010.

62 Talip KÜÇÜKCAN ve Bekir S. GÜR, *Türkiye’de Yükseköğretim-Karşılaştırmalı Bir Analiz*, SETA Yay., Ankara, 2010, s.58-62.

2.2.1 ABD (Fulbright)

Uluslararası öğrenci değişim programı çalışmaları ile kamu diplomasisinin en başarılı örneklerinden birisi ABD’de uygulanan Fulbright Bursu Programıdır. Fulbright Programı, Amerikan Kongresi tarafından 2. Dünya Savaşı sonrası 1946’da eğitim ve kültürel değişim yoluyla ülkeler arasında ortak bir anlayış geliştirmek için oluşturulmuştur. Dışişleri Bakanlığına bağlı Eğitim ve Kültürel İlişkiler Dairesi tarafından desteklenen ve büyük ölçüde bağımsız bir vakıf olan Uluslararası Eğitim Enstitüsü (IEE) tarafından yürütülen Fulbright programı, her yıl yaklaşık 8 bin uluslararası öğrenci, öğretmen ve akademisyene burs imkanı sağlamaktadır.⁶³ 2009-2010 yılında yaklaşık 385 milyon dolar olan program bütçesinin % 65’i ABD Hükümeti tarafından karşılanmaktadır.⁶⁴ 155’in üzerinde ülkede uygulanmakta olan program, 50 ülkede kurulu bulunan ABD ve ilgili ülke temsilcilerinin oluşturduğu Fulbright komisyonu tarafından yürütülürken, komisyonun bulunmadığı ülkelerde ABD Büyükelçiliklerinin Halkla İlişkiler Birimi tarafından yürütülmektedir.

Fulbright kapsamında burs verilen öğrenci, akademisyen, sanatçı ve uzman sayısı 300 bine ulaşmıştır. Bunun yanında *Global Undergraduate Exchange Program*, *Community College Initiatives*, *Opportunity Grants*, *Study of the U.S. Institutes for Student Leaders Program*, *Youth Exchange and Study Program*, *Au Pair*, *Work&Travel* gibi pek çok burs seçeneği⁶⁵ ve kendi imkânlarıyla öğrenim görecekt öğrenciler için de gelişmiş tanıtım ve pazarlama yöntemleri

63 Fulbright Association, <http://www.fulbright.org/>

64 *Fulbright Annual Report 2009-2010*, U.S. Bureau of Educational and Cultural Affairs, 2011

65 U.S. Department of State, <http://exchanges.state.gov/index/search.html>. , (03.10.2012)

uygulanmaktadır. Yine Dışışleri Bakanlığına bağlı Eğitim ve Kùltùrel İlişkiler Dairesi tarafından desteklenen EducationUSA isimli organizasyon, hem internet sitesi üzerinden hem de 170'in üzerinde ùlke ve bôlgede sayıları 450'yi aşan ofislerde, ABD'deki yüksekôđretim ile ilgili danışmanlık hizmeti vermektedir.

Bu yasanın fikir babası olan Senatôr J. William Fulbright, bu programı silahlı çatışmaya karşı atılan bir adım olarak görmüştür. ABD'de daha birçok burs programıyla dış politika ôncelikleri ile uyumlu politikalar yùrùtùlmektedir.⁶⁶ Bu ôđretmen ve ôđrencilerin, genellikle ùlkelerine ABD değerleri ve kurumları hakkında olumlu bir imaja sahip biçimde dôn timeri Amerikan kamu diplomasisinin başarısında büyük ôneme sahiptir. Dışışleri bakanı Colin Powell, "Ùlkemiz için, burada eğitim gören, geleceğin dünya liderlerinin dostluğunu kazanmaktan daha iyi bir servet göremiyorum" demiştir.⁶⁷ Soğuk Savaş'tan sonraki yıllarda, yaklaşık 700.000 insan, Amerika'nın kùltùrel ve akademik değişim programlarına katılmış ve bu değişimler Margaret Thatcher, Nicolas Sarkozy, Ehud Olmert ve Hamid Karzai gibi siyasi liderlerine eğitim vermeye yardımcı olmuştur.⁶⁸ Bu kişiler, ùlkelerde bulunan elçilikler tarafından ôzel kapasiteleri ve potansiyelleri göz ônünde bulundurularak hayatlarının erken dönemlerinde ABD'ye olan meraklılıkları

66 Fulbright Association,

<http://www.fulbright.org/programs/international-fulbright-alumni-outreach> (03.10.2012)

67 NYE, a.g.e., s.50

68 Stephen JOHNSON ve Helle DALE, "How to Reinvigorate US Public Diplomacy", *Heritage Foundation*, April 2003, s. 2

doğrultusunda seçilmektedir.⁶⁹ Görüldüğü gibi bu programlara katılan kişilerin gelecekte ülkelerinde ABD politikalarının destekçileri olmak üzere yetiştirilmektedir.

Bu kapsamda değerlendirildiğinde programın ABD kamu diplomasisinde proaktif bir taktik olduğu görülmektedir. “Fulbright Programı Soğuk Savaş nedeniyle özellikle de ABD Başkanı Truman’ın Sovyet propagandasıyla mücadele için “Doğrunun Kampanyası” ışığında daha stratejik bir rol kazanmıştır.”⁷⁰ 1958 ve 1988 yılları arasında yazarlar, gazeteciler, resmi çalışanlar, müzisyenler, dansçılar, sporcular ve akademisyenler olmak üzere 50 bin Sovyet vatandaşı ABD’yi ziyaret etmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığının yaptığı değerlendirmeye göre programa katılım %97 karşılıklı anlayış, %92 liderlik inşa edildiğini, %89 oranında diğer kültürlerle yakın çalışma yeteneğinin kazandırıldığı, %71 diğerlerine liderlik etme yeteneği kazandırıldığını belirtmiştir. Snow’a göre değişim programlarının en başarılısı Fulbright diğer programlara örnek teşkil etmektedir.⁷¹ Fulbright programı politikaları küresel vatandaş olarak bireyin rolünü teşvik ederek en önemli Amerikan değeri olan bireyselliğin tüm dünyada benimsetilmesine katkı sağlamaktadır.

Değişim programlarının tabiatı gereği insan odaklı olması, uygulanan yaklaşımların farklı sonuçlar ortaya çıkarmasına neden olmaktadır. Bunun en çarpıcı

69 Gaye Aslı SANCAR, Kamu Diplomasisi ve Uluslar arası Halkla İlişkiler, Beta Yay., İstanbul, 2012, s.173

70 SANCAR, a.g.e. s.172

71 Nancy SNOW, , “Valuing Exchange of Persons in Public Diplomacy” N. SNOW - P.M. TAYLOR (ed.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Routledge, New York, 2009, s.238

örneği Fulbright programları çerçevesinde eğitim alarak ülkelerinde ABD politikalarının destekçileri yetiştirilirken tam tersi durumlarında meydana gelebilmesidir. 1948 yılında ABD eğitim sistemini incelemek üzere değişim programları kapsamında ABD bulunan Mısırlı yazar Seyyid Qutub burada bulunduğu sürede müşahede ettiklerini tüketicilik ve şehvetperestlik olarak nitelemiştir. Ülkesine döndüğünde Müslüman Kardeşler Hareketinin kuran Qutub, Batı karşıtı fikirleri devamlı olarak savunmuştur.⁷²

2.2.2 Almanya (DAAD)

Almanya kamu diplomasisi faaliyetlerinin yürütücüsü Dışışleri Bakanlığı bu çalışmalarını “Kültür ve Kültürlerarası Diyalog” başlığı altında yürütmektedir. Bakanlığın kamu diplomasisi amaçları; Almanya’nın canlı, çok yüzlü ve uluslararası kültürel sahneye sahip olması, burslar kapsamında Almanya’nın yüksek eğitim merkezi olarak dünya çapındaki genç araştırmacıları cezp etmesi, Avrupa’da ve dünyada Alman dilinin teşvik edilmesi, AB içerisinde entegrasyonun derinleştirilmesi, gibi konulardır.⁷³

Almanya’da uluslararası öğrenci ve eğitimci değişim faaliyetlerini organize eden en önemli ve en büyük kuruluş 1925 yılında kurulan Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) adlı organizasyondur. 1945 yılında kapatılan 1950 yılında

72 CULL, a.g.e., s.45

73 Federal Foreign Office, Culture and Intercultural Dialogue, [www.auswaertiges-
amt.de/EN/Aussenpolitik/KulturDialog/ZieleUndPartner/ZielePartner_node.html](http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Aussenpolitik/KulturDialog/ZieleUndPartner/ZielePartner_node.html)
(03.10.2012)

alışmalarına tekrar başlayan kuruluş bugüne 1,5 milyondan fazla ğrenci ve akademisyene finansal destek sağlamış, bunun yanında Alman yükseköğretiminin uluslararasılaşmasına sürecini katkı sağlamakta, Almanca ve Alman çalışmalarını teşvik etmekte, gelişmekte olan ülkelerde Alman niversiteleri kurmakta ve Alman karar vericilerine eğitim, kültür ve kalkınma alanlarında politika yapım sürecinde destek olmaktadır. Birçok kamu kurumu ve uluslararası kuruluşça tarafından desteklenen bu organizasyon, uluslararası öğrencilere burs, yurtdışında eğitim görecek Alman ğrencilere burs, Alman niversitelerinin uluslararasılaşma süreçlerinde proje geliştirilmesi ve değişim programlarına destek, Alman dili ve kültürü merkezlerine katkı, gelişmekte olan ülkelerle eğitim alanında işbirliği gerçekleştirilmesi gibi temel çalışmaları yerine getirmektedir.⁷⁴

DAAD bu stratejik amaclarını geliştirmek üzere yıllık yaklaşık 384 milyon avro bütçe kullanmaktadır. DAAD bütçesinin % 44' Alman Dışışleri Bakanlığı, % 24' Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı, %14' Avrupa Birliği tarafından karşılanmaktadır. DAAD internet üzerinden ve bunun yanında dünya genelinde 14 bölge ofisi ile 51 bilgi merkezi aracılığı ile Almanya'daki ve diğer ülkelerdeki yükseköğretim kuruluşları hakkında bilgi ve danışmanlık hizmeti sağlayarak yurtdışından yetenekli ğrencilerin Almanya'da, Alman ğrencilerin ise yurtdışında eğitim almalarını temin etmektedir.⁷⁵

74 DAAD, <http://www.daad.de/portrait/wer-wir-sind/kurzportrait/08940.en.html>, (03.10.2012)

75 DAAD Annual Report 2011, DAAD Pub., Bonn, 2012.

DAAD programı kapsamın eğitim gören mezunlar ile ilişkilerin devam ettirilmesine önem verilen program kapsamında farklı programlar çerçevesinde mezunlar tekrar davet edilmektedir. 1950 - 2011 yıllarında 790 bin yabancı DAAD kapsamında Almanya tecrübesi kazanırken aynı dönemde 980 bin Alman'a uluslararası eğitim imkanı sağlanmıştır. DAAD çerçevesinde *Support for interns, Cooperation program scholarships, Bilateral exchange of academics, Exchange in the context of partnership and university programs, One-year scholarships, Study tours, Study stays and re-invitations of foreign academics, Semester and short-term scholarships* gibi kategoriler altında 250'dan fazla program uygulanmaktadır. 100 genel ve teknik üniversite, 162 uygulamalı eğitimler üniversitesi ve 52 müzik ve sanat üniversitesi olmak üzere 365 yükseköğretim kuruluşu ile işbirliği halinde çalışmalarını sürdürmektedir.⁷⁶

Almanya'nın kültür diplomasisi faaliyetleri genel olarak onun Avrupalı kimliği üzerine kurulmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası süreçte Almanya Avrupa ülkeleri arasında çok kültürlü yapısı ile dikkat çekmekte ve bunu ince güç unsuru haline getirerek avantaja dönüştürmeye çalışmaktadır. Almanya'nın Avrupa Birliği'nin merkezinde yer alması onun tarihsel olarak güçlü köklerini ince güç unsuruna dönüştürebilme yeteneğinde yatmaktadır.⁷⁷ Almanya, uluslararası öğrenci değişim programı DAAD ile Avrupa'nın entegrasyon sürecine katkı sağlayarak

⁷⁶ DAAD, a.g.e.

⁷⁷ SANCAR, a.g.e. , 2012, s.237-238

Avrupa içerisinde ince gücünü artırmakta, Avrupa dışındaki ülkelerde ise Alman ve Avrupa değerlerinin yayılması, Alman gelişmesinin hikayesinin en etkili şekilde anlatılması amaçlarını gerçekleştirmektedir. Savaş sonrası dönemde Fransa ile gerçekleştirilen mübadele çalışmalarında yaklaşık 5 milyon genç programa dahil edilmiş, iki ülke arasında yüzyıllara dayanan olumsuz algıların giderilmesi ve Avrupa bütünleşmesinin temelleri atılmaya çalışılmıştır. “Mübadele ile Değişim” mottosu ile çalışmalarını sürdüren DAAD programları ile uluslararası arenada Almanya’ya müzahir etkin kişiler yetiştirilmekte, sosyal değişim programları uygulanarak Avrupa değerlerinin evrenselleşmesine katkıda bulunmaktadır. Program kapsamında eğitim alan üstün başarılı öğrencilerin mezuniyet sonrası Almanya’da istihdam edilmesinin önü açılarak farklı coğrafyalardan insanların Almanya’nın gelişmesinin bir parçası olması temin edilmektedir.

2.2.3 İngiltere (Chevening)

İngiltere’nin kültürel diplomasi faaliyetleri ise BBC ve British Council aracılığıyla yürütülmektedir. Eğitim ve kültür alanında yoğunlaşan British Council 1934 yılında İngiliz halkının değer ve düşüncelerinin diğer ülkelerde daha iyi bilinmesini sağlamak ve kolonilerle beraber ortak kültürel gelenekleri güçlendirmek amacıyla kurulmuştur.⁷⁸ Kamu diplomasisi yaklaşımına uygun olarak British Council’in temel hedefi İngiltere’deki insanlar ile diğer ülkelerdekiler arasında karşılıklı faydaya dayalı ilişkileri inşa etmek ve İngiltere’nin başarılarının diğer

78 SANCAR, a.g.e., s.175-176,

halklar nezdinde kıymetinin artırılmasını sağlamaktır. British Council 110 ülkede 191 ofise sahiptir. 1983 yılında kurulan ve dünya çapında British Council tarafından yürütülmüş olan Chevening başta olmak üzere değişim programlarına 116 farklı ülkeden aday kabul edilmektedir. 2012 yılında yaklaşık 700 öğrencinin faydalandığı değişim programına şuan katılanların sayısı 208 bindir.⁷⁹ Dünya genelinde 41 binden fazla program mezunu aktif olarak Chevening networkunda yer almaktadır. İngiliz Hükümetinin en büyük uluslararası öğrenci değişim programı olan Chevening Burs Programının idaresi Nisan 2012’den itibaren “Association of Commonwealth Universities” adlı organizasyon tarafından yürütülen Chevening Sekreterliğine devredilmiştir.⁸⁰ 2009-2010 döneminde uluslararası öğrenci değişim programlarını yöneten British Council 708 milyon İngiliz Sterlini bütçeye sahiptir. Bütçenin %51’i British Council tarafından sunulan hizmet gelirlerinden sağlanırken %30’u İngiliz Hükümeti tarafından sağlanmıştır. Değişim programları için aynı dönemde 443 milyon sterlin bütçe kullanılmıştır.⁸¹

Chevening programı ile İngiltere, farklı ülkelerden karar alıcılara, kamuoyunun oluşmasına etki edenlere, toplumu etkileyen kişilere, kamu görevlilerine, sivil toplum örgütlerine ve girişimcilere ulaşmayı hedeflemektedir. İngiltere uyguladığı bu değişim programları ile farklı kültürlerden insanlar arasında bilgi ve fikir paylaşımını sağlayarak karşılıklı güven ve anlayış oluşturmaya

79 Chevening, <http://www.chevening.org/>

80 İngiltere Dışişleri Bakanlığı, <http://www.fco.gov.uk/en/about-us/what-we-do/scholarships/> , (05.10.2012)

81 British Council, *Annual Report 2009-10*, London, 2010, s.58-65

amaçladığını belirtmektedir. Kamu diplomasisi çalışmasının bir parçası olarak kültürel ilişkilerin uluslararası ilişkilere katkı sağlandığı, değişim programları vasıtası ile de kişiler arasındaki bağlantıların iyileştirilmesine ve devletler ile vatandaşlar arası ve devletlerarası temasların geliştirilmesine çalışılmaktadır. İngiltere'nin en önemli kültürel değerlerinden biri olan İngilizcenin öğretilmesi amacı ile uygulanan programlar ile de insanları bir araya getirmek ve İngiltere ile diğer ülke hakları ve kurumları arasında sürdürülebilir ilişkiler kurmak amaçlanmaktadır.⁸² Program kapsamında gerçekleştirilen değişimlerle İngiliz halkı ile diğer halklar arasında fikir ve bilgi değişimi ile oluşacak güven ve birlikteliği sağlamayı, İngiltere'nin kültürel, diplomatik ve ekonomik çıkarlarını sağlayacak uzun soluklu ilişkiler inşa etmeyi, değişimlerle oluşturulacak ağ ile İngiliz mallarını çok daha geniş ve gelişen pazarlarla buluşturmayı hedefleyerek İngiliz kamu diplomasisine katkı sağlamaktadır.⁸³

İngiltere'de uluslararası yükseköğretim konusu, devletin uluslararası stratejik önceliklerine önemli bir katkı alanı olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle istikrarlı ve rekabetçi bir yükseköğretim sistemin devamlılığı devletin öncelikli politikaları arasında sayılmaktadır. Değişim programlarının İngiltere'nin uzun vadeli siyasi, ekonomi ve ticari çıkarlarına uygun olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır. Değişim programlarına seçimlerde hedef kitleler çok dikkatli bir şekilde belirlenmekte ve bu kişilerin İngiltere'ye eğimli, liderlik potansiyeline sahip, siyaset, teknoloji, ticaret ve yatırım gibi konuların karar verme süreçlerinde gelecekte etkili olabilecek kişiler

82 Chevening, <http://www.chevening.org/>

83 British Council, *a.g.e.*, , s.11

olmasına özellikle dikkat edilmektedir. Burs programı uygulamalarının İngiliz dış politika öncelikleri ile uyumuna özellikle dikkat edilmektedir.⁸⁴

2.2.4 Fransa Eiffel

285 bin uluslararası öğrenci sayısıyla dünyada üçüncü sırada bulunan Fransa'da devletin uluslararası öğrenci hareketliliği için aktif politikalar izlediği görülmektedir.⁸⁵ Uluslararası öğrenci hareketliliğinde izlenen en önemli politika öğrenci harçları ile ilgilidir. Yükseköğrenimin kamu hizmeti olarak değerlendirilmekte ve öğrenci harçlarının önemli bir kısmı devlet tarafından sübvansede edilmektedir. Uluslararası öğrenciler Fransız öğrencilerle aynı ücretleri ödemekte ve aynı sosyal haklardan faydalanmaktadırlar.⁸⁶ Fransa Avrupa Birliği ve Dışişleri Bakanlığı ile Yükseköğretim ve Araştırma Bakanlığı öncülüğünde 2010 yılında Fransız yükseköğretiminin tüm dünyada tanıtmak, Fransa'da eğitim gören uluslararası öğrencilere yönelik hizmetleri koordine etmek ve uluslararası öğrenci hareketliliğini teşvik etmek üzere Campus France adlı organizasyon kurulmuştur. 110 ülkede 141 ofis ve 39 şube ile çalışmalarını sürdüren Campus France ülkenin yükseköğretiminin tanıtımını yapmakta ve ilgili öğrencilere danışmanlık hizmeti

84 Lord CARTER, *Public Policy Review*, London, December 2006, s.40-43

85 UNESCO, *Global Education Digest 2011*, UIS, 2011.

86 ÖZOĞLU vd., a.g.e. , s.42

vermektedir.⁸⁷ Dünya genelinde 300'ü aşkın personeli ile faaliyetlerini devam ettiren Campus France 2011-2012 döneminde 630 farklı programda 28.000 burs sağlamıştır. Organizasyonun 2012 yılı bütçesi 25,5 milyon Avrodur.⁸⁸

Fransa'nın uluslararası öğrenci hareketliliği ile ilgili uyguladığı en önemli politika yabancı öğrencilere yönelik harç politikasıdır. Burs almayan yabancı öğrenciler, Fransız öğrenciler gibi muamele görmekte, üniversitelerde düşük ücretler ile öğrenim görmektedirler. Bu şekilde tüm uluslar arası öğrencilere dolaylı burs imkânı sağlanmaktadır. Hükümet tarafından Campus France tarafından organize edilen öğrenim, yerleştirme, bilimsel çalışma başlıklarında birçok burs programı uygulanmaktadır. Bazı ülke ve bölgelere de birtakım özel burs imkânları sağlanmaktadır. Kültürel, akademik, ekonomik ve siyasi amaçlarla 1999 yılında uygulamaya konulan Eiffel burs programı ile Fransa geliştirmekte olan uluslararası öğrenci hareketlilik programlarına daha etkin rol oynamayı hedeflemektedir. Özellikle mastır kurslarına destek verilen burs programının kapsamında 2012 yılında 89 ülkeden 1280 başvuru değerlendirmeye alınmış ve 39 ülkeden 410 aday kabul edilmiştir.⁸⁹

87 CAMPUS FRANCE, <http://www.campusfrance.org/en/page/campus-france-offices-around-world>, (07.10.2012)

88 *Institutional Presentation*, CAMPUS FRANCE , 2012

89 Eiffel Scholarships, <http://www.campusfrance.org/en/eiffel>, (07.10.2012)

Fransa uyguladığı burs programları ile kamu diplomasisinin önemli bir aracı olan değişim programlarını birçok amacı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Kültürel alanda tarihi olarak etki alanında bulunan bölgelerde etkinliğinin devam ettirilmesi, değişim programları vasıtası ile ülke yükseköğretiminde yapılacak çalışmalar ve araştırmalar ile Fransız eğitiminin itibarının artırılması, ekonomik olarak ülke gelişmesine katkı sağlayan eğitim sektörünün büyümesine burs programları ile destek olmak ve en önemlisi siyasi olarak uluslararası arenada Fransa'nın etkinliğinin artırılması için burs programları önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.⁹⁰ Eğitimi ülkenin ekonomik gelişmesinde önemli bir sektör olarak gören Fransa değişim programları vasıtası ile çok daha fazla öğrenciyi ülkesine çekmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda organizasyon yapısı ve çalışma alanı yenilenen Campus France, Fransız yükseköğretiminin uluslararası piyasada en iyi şekilde pazarlanması için çalışmaktadır.

Kamu diplomasisi açısından önemli bir ince güç kaynağı olan kültürel değerler açısından zengin bir kaynağa sahip olan Fransa eğitim yolu ile bu değerlerini yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Fransız dış politika önceliklerine göre geliştirilen yapısı ile Eiffel burs programı da Fransa'nın AB nezdinde eğitim ve kültür alanında daha etkin olmasını sağlarken özellikle eski koloni ülkelerinde Fransa'ya müzahir gruplar ile ilişkilerin devamlılığını sağlayan önemli bir araç görevi görmektedir. Burs programlarına katılanlar ile program sonrası iletişimin

90 *Quality Charter for French Government Foreign Scholars 2008*,
http://www.campusfrance.org/sites/default/files/eiffel_charte_qualite-uk.pdf,
(07.10.2012)

öneminin farkında olan Fransa mezun öğrenci ağlarını güçlendirerek ile uluslararası öğrenci değişim programlarının etkilerini artırmayı hedeflemektedir.⁹¹

2.2.5 Çin

Öğrenci değişim programlarını Çin Milli Eğitim Bakanlığı ile ilişkili The China Scholarship Council (CSC) vasıtası ile yürüten Çin, kamu diplomasisi uygulamalarına paralel olarak bu programları zaman geçtikçe geliştirmektedir. CSC'in kuruluş amacı yurtdışında eğitim görmek isteyen Çinli öğrencilere finansal destek olmak ve Çin'de eğitimlerini devam ettirmek isteyen adaylara imkanları oluşturmaktır. Programlar Çin'in ilgili kamu kurumlarınca finanse edilmektedir. CSC; Eğitim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kamu Güvenliği Bakanlığı, Ulusal kalkınma ve Reform Komisyonu, Çin Bilimler Akademisi, Çin Mühendislik Akademisi, Çin Sosyal Bilimler Akademisi ve Çin Doğal Bilimler Vakfı'ndan teşekkül ettirilmiştir. CSC yurtdışında eğitim almak isteyen tüm Çinli öğrenciler ile Çin'de eğitim almak isteyen tüm yabancılarla ilgili Çin Bursları işlemlerini idare etme, gerekli destekleyici projeleri yürütme, burs programının en iyi şekilde çalışmasını sağlayacak uygulamaları belirleme, diğer ülke, kurum ve kuruluşlarla öğrenci mübadelesi hakkında anlaşmalar yapma görevlerini yerine getirmektedir.⁹² Program kapsamında 2010 yılında 163 ülkeden kabul edilen 8494

91 *Institutional Presentation*, CAMPUS FRANCE, 2012,

92 China Scholarship Council,

<http://en.csc.edu.cn/About/c309df7fb3fa40b3a179a7ad93f11988.shtml>, (12.10.2012)

öğrencinin 4411'i Asya, 1606'sı Avrupa, 1582'si Afrika, 740'ı Amerika ve 155'i Okyanusya ülkelerinden kabul edilmiştir. Öğrencilerin %34'ü lisans, %35'i mastır, % 13'ü doktora programlarına kabul edilmiştir. Çin hükümeti özel sektör tarafından CSC kapsamında burs programları oluşturması çalışmalarında bulunmaktadır.⁹³

Çin diğer ülkelerle akademik, bilimsel, teknolojik ve kültürel ilişkilerini geliştirmek ve diğer ülkelerle olan ekonomik ve ticari bağlarını güçlendirmek için söz konusu değişim programlarına özel önem atfetmektedir. Programlar aracılığıyla Çin, diğer ülkelerle ikili ilişkilerini geliştirirken Çin halkı ile diğer ülke halkları arasındaki anlayış ve dostluk ilişkilerini güçlendirmeyi ve tüm dünyada Çin'in sosyalist kalkınma modelini tanıtmayı amaçlamaktadır.⁹⁴ Özellikle Afrika, Orta Asya, Ortadoğu gibi bölgelerden yoğun öğrenci mübadelesi gerçekleştiren Çin dış politikada ağırlık verdiği bölgelere yönelik özel uygulamalar geliştirmektedir.

2.2.6 Rusya*

Öğrenci değişim programlarına 1865 gibi çok erken tarihlerde başlayan Rusya'da şuan 120 bin civarında uluslar arası öğrenci eğitimlerini devam ettirmektedir. Bu öğrencilerin yaklaşık 34 bini Bağımsız Devletler Topluluğuna üye

93 China Scholarship Council, a.g.y.

94 *Annual Report 2010*, China Scholarship Program, 2011, s.13-16

* Katkılarından dolayı Sayın Asel ASANKANOVA'ya teşekkürü borç bilirim

ülke öğrencileridir.⁹⁵ Fakat bu sayılar Rusya siyaseti ve çıkarları için hala yeterli görülmemekte daha fazla uluslararası öğrenci çekebilmek için kanuni düzenlemeler yapılmaktadır. Yapılan düzenlemelerle, eğitim kurumlarına yabancı öğrenci kabulü çerçevesinin genişletilmesi, Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu üye ülkeleri arasında üniversitelerin faaliyetlerinin geliştirilmesi, yurtdışı yabancı eğitim kurumlarında Rus dili öğretiminde destek olunması, Rusya üniversitelerine yurtdışından yetenekli öğrencilerin seçimi, Rusya eğitim programlarının ihracatının desteklemesi, Rusya'nın ana üniversitelerinin uluslararası otoritesin arttırılması, Rusya ve Sovyet eğitim kurumlarından mezunları ile çok taraflı faaliyetler öngörülmüştür.⁹⁶

Rusya'da uluslararası öğrencilerin kabulü 2011 yılına kadar Dışişleri Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Gelişim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Rusya İşbirliği, Eğitim Gözetim Müdürlüğü, Federal Güvenlik Bürosu gibi kamu kurumları, İnkoruz⁹⁷, Yabancı Öğrenci Derneği gibi STK'lar, Halk Dostluk Üniversitesi, Moskova Enerji Mühendisliği Enstitüsü, Moskova Devlet Mühendislik Fiziği Enstitüsü, Moskova Devlet Dilbilim Üniversitesi, MISA gibi yükseköğretim

95 Rusya Devlet Federal İstatistik Ajansı 2009 – 2010 yılları verileri, http://www.gks.ru/bgd/regl/b10_11/IssWWW.exe/Stg/d1/08-12.htm , (15.11.2012)

96 393 sayılı "2010 yılına kadar Rusya Eğitimi Modernleşme Konsepti" Kararnamesi

97 İNKORVUZ, Öğretim Kurumları Mezunların Uluslararası Koordinasyon Kurulu, kar amacı taşımayan bir ortaklıktır. Eski Sovyet ve Rusya eğitim kurumlarının mezunların oluşturduğu bir dernektir. <http://www.incorvuz.ru/index.shtml>

kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan *Yabancı Vatandaşlar ve Yurttaşların*⁹⁸ *Öğretime Kabulü Müdürlükler Arası Çalışma Grubu* tarafından yapılmaktaydı. Bu kurulun yaptığı çalışmalar ile ilgili kurumlara belirli sayıda öğrenci kabulü ve takibi için kota tahsis edilmiştir. Adı geçen kararname sadece federal bütçe kapsamında her sene 10 bin öğrenciyi öğretime kabul edilmesini karara bağlanmaktadır. Yüksek eğitim kurumlarının yabancı öğrenci kabul alım sürecine 2012 yılında yenilik getirilmiştir. Bu yeniliğe göre üniversiteler burslu öğrencileri kabulü için Milli Eğitim Bakanlığına başvurup, belli bir yazılı sınav sürecinden geçmeleri gerekmektedir. Rusya’da eğitim görmek isteyen yabancı vatandaşlar ve yurttaşları için Milli Eğitim Bakanlığı 14 dilde özel bir internet sitesini açmıştır.⁹⁹

2.2.7 Japonya

Kadim bir tarih ve farklı bir kültüre sahip olan Japonya bu farklılığı ile cazibe oluşturmaktadır. Japon kültürüne olan ilgiden yararlanmak isteyen Japon Dışişleri Bakanlığı, Japon kültürünü yurtdışında tanıtmak amacıyla kurulmuş olan Japon Vakfı ile işbirliği içerisinde kültürel değişim programları yürürlüğe koymuştur. 1954 yılında uygulanmaya başlanan Japon Hükümeti Monbukagakusho bursları kapsamında şuana kadar yaklaşık 160 farklı ülkeden 83 bin öğrenci Japonya’da eğitim almıştır. Japonya tarafından uygulanan bir diğer program “JET-Japan Exchange and Teaching Program ”dır. Her yıl, farklı ülkelere 3000 genç Japonya

98 “Yurttaşlar” kavramı yurtdışında yaşayan Rus vatandaşları için kullanılmaktadır.

99 <http://www.russia.edu.ru/>

liselerinde iki yıl boyunca İngilizce, Fransızca veya başka dil dersleri vermeye davet edilmektedir.¹⁰⁰

Özellikle Asya bölgesinde, ekonomik olduğu kadar politik etkinliğini daha da arttırmaya çalışan Japonya halen 128 bin dolaylarında seyreden yabancı öğrenci sayısını 2020 yılından önce 300 bin rakamına çıkarmayı hedeflemektedir. Daha önce belirtilen burs türlerinin yanında her yıl, değişik eğitim kademesinde yaklaşık 10 bin yabancı öğrencinin faydalandığı Japon hükümet bursu MEXT, kendi hesabına gelen ve üstün başarı gösteren 12 bin dolayında yabancı öğrenciye sunulan JASSO bursları ile Japonya'nın uluslararası öğrenci hareketliliğinde etkinliğinin artırılması hedeflenmektedir. Direk uygulanan burs programlarının yanında 33 bin yabancı öğrencinin faydalandığı (kaynağı Japon hükümeti tarafından karşılanan) kamu ve özel üniversite harç indirimleri, sağlık sigortasında yapılan %35'lik hükümet yardımı, 28 saate kadar yarı zamanlı çalışma izni ve barınmaya dönük büyük ölçekli projeler ve destek programları, 2000 yılından sonra vize işlemlerinde sağlanan esneklikler, öğrenci kabul edilen ülkelerde açılan temsilcilikler, Japon hükümetinin 2020 hedeflerine ulaşmada ne kadar kararlı olduğunun göstergeleridir. Öyle ki 2000 yılı öncesi 55,000 dolayında seyreden yabancı öğrenci sayısı bu düzenlemeler sonrasında 2009 yılında 130,000 yabancı öğrenci sayısına kadar çıkmıştır.¹⁰¹

MEXT bursları için ¥24,073 milyon, kendi adına gelen öğrencilere destek amaçlı kullanılmak üzere ¥11,387 milyon, öğrencilerin barınma ihtiyacını karşılamak

100 Study in Japan, <http://www.studyjapan.go.jp/en/toj/toj0302e.html> , (15.10.2012)

101 Hideki MARUYAMA, *International Student Policy of Japan*, MEXT, 2011.

üzere ¥4,103 milyon olmak üzere Japon hükümetinin yabancı öğrenciler için bütçeden ayırdığı rakam yaklaşık ¥40 milyondur. Yabancı öğrencilerin %90'nın Asya ülkelerinden olduğu düşünüldüğünde, Japonya'nın bölgesinde politik ve ekonomik konumunu güçlendirmeye ve yabancı öğrenci piyasasındaki payını artırmaya çalıştığı söylenebilir.¹⁰²

102 *Outline of Student Exchange System*, Publication of Student Exchange Section, Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT), 2008.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI ÖĞRENCİ PROGRAMLARI

Türkiye’nin sahip olduğu ince güç, kapsam ve biçim olarak diğer ülkelerden farklılık arz etmektedir. Coğrafi olarak kıtaların birleşme noktasında yer alan Türkiye’nin ince güç potansiyeli, askeri yahut teknolojik üstünlükten ziyade, sahip olduğu tarihi ve kültürel derinlikten kaynaklanmaktadır. Türkiye’nin bu coğrafyada temsil ettiği değerler, tarihi birikim ve kültürel derinlik, bir yandan bölgesel dinamikleri harekete geçirmekte, diğer yandan yeni etkileşim alanlarının oluşmasına imkân sağlamaktadır. Bütün bunlara ek olarak Türkiye’nin siyasi tecrübesi ve Türk sivil toplum sektörünün canlı yapısı, Türkiye’nin ince gücünün en önemli dayanaklarını oluşturmaktadır.¹⁰³

Uzun dönem sahip olduğu değerlerle bağları koparılmak istenen Türkiye, iç ve uluslararası problemlerinin çözüm yolunun ancak bu değerlerden beslenerek bulunabileceğini siyasi olarak tecrübe ettikten sonra, yeni hikayesinin merkezine tarihi birikimini, kültürel derinliğini ve temsil ettiği değerleri alarak ince güç unsurlarını yeniden değerlendirmeye başlamıştır. Dış politika faaliyetlerinin muhtevasında daha çok öne çıkan ince güç unsurları ile Türkiye yeni bir açılım geliştirmektedir. Siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal tecrübelerinin sonucu elde ettiği birikimleri ile bölgesinde ve uluslararası arenada daha etkin olma arayışında olan Türkiye bu yeni açılımı tüm dünyaya kamu diplomasisi faaliyetleri ile daha etkili bir şekilde anlatmaya çalışmaktadır. Türkiye’nin kendisini doğru ve etkin bir

103 KALIN, a.g.e.

şekilde dünya kamuoylarına tanıtması ve istediği algıyı oluşturabilmesi ancak hayata geçireceği başarılı kamu diplomasisi faaliyetleri ile mümkün olabilecektir.

Ekonomik kalkınma, kişisel gelişim, sosyalleşme ve mesleki kazanım yanında kültürel etkileşim, bilgi üretimi, bilginin paylaşımı ve transferi noktasında büyük önem taşıyan öğrenci değişim programlarının kamu diplomasisi faaliyetleri arasındaki stratejik önceliği giderek artmaktadır. Öğrenci değişim programları, ülkelerin birikim ve değerlerinin dış dünyada da tanınması ve anlaşılması noktasında yabancı toplumların bilgilendirilmesine büyük katkı sağlamaktadır Bugün pek çok gelişmiş uluslararası yükseköğrenimi kamu diplomasisinin önemli bir enstrümanı olarak kullanmaktadır. Öğrenci değişim programları, uzun vadede ülkelerin dış politika faaliyetlerine çok daha olumlu katkı sağlayabilecek faaliyetlerdir. Öğrenci değişim programlarının Türkiye uygulamaları, Türk siyasi ve ekonomik hayatında meydana gelen gelişmelere paralel bir seyir izlemiş ve kendine has bir yapı kazanmıştır.

2011 yılı itibari ile Türkiye’de yaklaşık 32 bin uluslararası öğrenci yükseköğretim görmektedir. Bu sayı daha önce ele aldığımız ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Japonya gibi ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Fakat geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında uluslararası öğrenci hareketliliğinin Türkiye’nin son dönemdeki açılımlarına paralel olarak arttığı gözlemlenmektedir.

Tablo 1 . Yıllara Göre Türkiye’deki Uluslararası Öğrenci Sayıları

YIL	DİĞER EĞİTİM		
	ÜNİVERSİTE	KURUMLARI	TOPLAM
2000	15.805	851	16.656
2001	15.505	823	16.328
2002	15.017	702	15.719
2003	14.693	605	15.298
2004	14.794	634	15.428
2005	15.481	578	16.059
2006	15.893	562	16.455
2007	16.829	560	17.389
2008	18.158	562	18.720
2009	21.361	587	21.948
2010	25.545	683	26.228
2011	31.170	763	31.933

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri, 2000-2012

Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin uyruklarına göre dağılımı incelendiğinde ise özellikle Türk Cumhuriyetlerinden, Türk ve Akraba Topluluklardan ve yakın çevremizdeki ülkelerden geldikleri görülmektedir. Bu tablo aynı zamanda Türk dış politikasının son 20 yıl içerisinde etkin olmak istediği bölgenin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Özellikle tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğu coğrafyada etkinliğini artırmak isteyen Türkiye, kamu

diplomasisi uygulamalarını bölgede daha yoğun kullanmıştır. Türkiye’de öğrenim görmekte olan yaklaşık 36 bin öğrencinin % 31’i (11.123) burslu olarak öğrenimlerine devam etmektedir. Burslu öğrencilerin yoğun olarak seçildiği ülkelere bakıldığında Türkiye’nin tercihi açık olarak gözükmemektedir.

Tablo 2: Türkiye'de Yükseköğrenim Seviyesinde En Çok Öğrencisi Bulunan Ülkeler (2011-2012)		
Ülkeler	Toplam	Yeni Kayıt
Azerbaycan	4257	1126
Türkmenistan	4110	1636
KKTC	3828	332
İran	1488	377
Almanya	1383	315
Yunanistan	1322	281
Bulgaristan	1236	212
Afganistan	1047	316
Moğolistan	932	146
Kazakistan	810	208
Kırgızistan	746	247
Bosna-Hersek	616	151
Suriye	608	217
Rusya Federasyonu	567	110
Arnavutluk	492	99
Irak	452	148
Makedonya	413	119
Gürcistan	412	99
Nijerya	342	150
Filistin	298	116
Kaynak: ÖSYM 2011/12 Akademik Yılı Yükseköğretim İstatistikleri		

Tablo 3: MEB Verilerine Göre Türkiye’deki Burslu Öğrenci Sayıları (1992-2010)

Proje	Yıllar	Tahsis Edilen Kontajan	Getirilen Öğrenci Sayısı	Mezun Sayısı	Devam Eden Öğrenci Sayısı
BÖP	1992-2010	42.318	31.037	8.914	6.255
Hükümet Bursu	1960-2010	-	9.773	6.238	2.424
TOPLAM			40.810	15.152	8.679

Kaynak: MEB AB ve Dış İlişkiler Gn. Md. 06.05.2011 ve 30.09.2011 tarihli verileri.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra farklı ülkelerle yapılan anlaşmalarla ikili ilişkilerin bir parçası olarak uygulanan öğrenci değişim programları, iki dünya savaşı arasında ve sonrasındaki soğuk savaş döneminde çok fazla bir gelişme göstermemiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1992-93 akademik yılında başlayan Büyük Öğrenci Projesi (BÖP), Türkiye ile bağımsızlığını kazanan ülkeler arasındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla geliştirilen dış politika stratejilerinden birisi olarak karşımıza çıkmıştır. Orta Asya Cumhuriyetleri ile öğrenci değişimi ve eğitim yatırımlarının teşvik edilmesini öngören anlaşmalarla ile ortaya çıkan BÖP ile Türkiye'nin bu ülkelerle olan tarihsel ve kültürel bağlarının güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Türkiye'nin BÖP dışında uyguladığı bir diğer uluslararası öğrenci hareketlilik faaliyeti ise farklı ülkelerle yapılan eğitim-kültür işbirliği anlaşmaları çerçevesinde

Türkiye’de öğrenim görmek üzere getirilen öğrencileri kapsayan hükümet burslarıdır. Uzun yıllardır devam ettirilen bu faaliyet ile farklı ülkelerle ikili siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde bir teşvik unsuru olması ve ilişkilere sosyal ve kültürel boyut kazandırılması hedeflenmiştir.

3.1 Burs Programları

Türkiye tarafından uygulanmakta olan öğrenci değişim programlarının ilki ikili kültür-eğitim işbirliği anlaşmaları tarafından ön görülen öğrenci değişimini kapsayan Hükümet Burslarıdır. 1992/93 akademik yılı itibari ile Orta Asya’daki eski Sovyetler Birliği ülkelerine yönelik Büyük Öğrenci Projesi uygulamaya konulmuştur. Her iki burs programının stratejik bir vizyonla yeniden ele alınarak birleştirilmesi sonucu uygulamaya konulan Türkiye Bursları ise 2012/13 akademik yılı itibari ile Türkiye’nin yeni uluslar arası öğrenci programıdır.

3.1.1 Büyük Öğrenci Projesi (BÖP)

1992 yılında Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklarla Türkiye arasındaki ilişkileri daha da geliştirmek amacıyla başlangıçta 5 ülkeyle (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan) başlatılan Büyük Öğrenci Projesi 57 devlet ve topluluğun¹⁰⁴ dâhil olduğu önemli bir öğrenci değişim

104 Adıgey, Afganistan, Altay, Arnavutluk, Azerbaycan, Başkordistan, Batı Trakya, Belarus, Bosna Hersek, Bulgaristan, Buryat, Çeçenistan, Çin, Çuvaşistan, Dağıstan, Estonya,

programına dönüşmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen programın amacı; Türk Cumhuriyetleri ve Türk Topluluklarının yetişmiş insan gücü ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmak, Türkiye dostu genç bir nesil yetiştirmek ve Türk Dünyası ile kalıcı bir kardeşlik ve dostluk köprüsü kurmak, Türkçeyi ve Türk kültürünü tanıtmak ve Türk Dünyası'nda yer alan ülkeleri, bu ülkelerin kendi aralarındaki ilişkileri geliştirerek bir şemsiye oluşturmak olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁵ Amaçları göz önüne alındığında BÖP'ün Türkiye'nin bir kamu diplomasisi aracı olarak kullanılmak üzere tasarlandığı açık olarak görülmektedir.

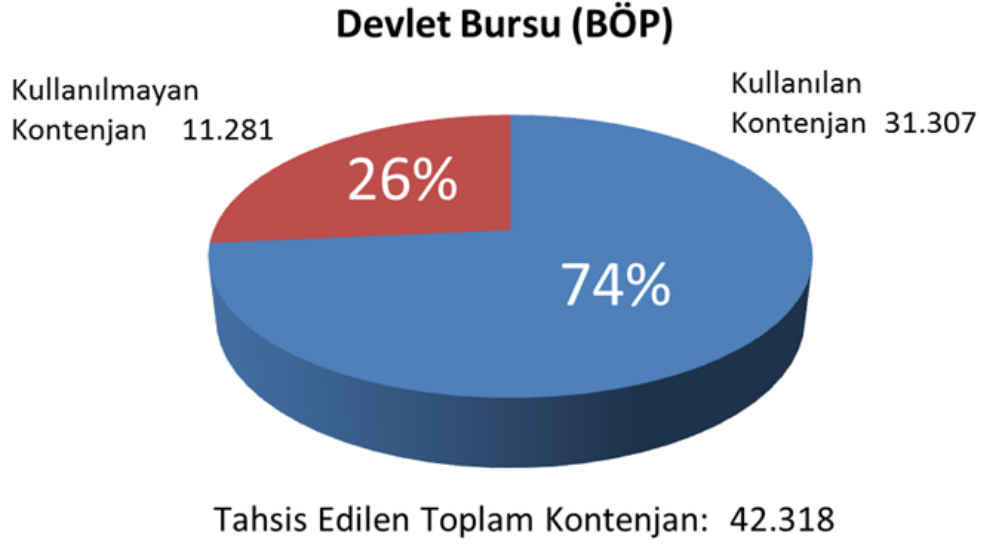
Milli Eğitim Bakanlığı Yurtdışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen proje çerçevesinde 2011/12 akademik yılına kadar 42.318 burs kontenjanı tahsis edilmiş, ancak bunun 31.307'si kullanılmıştır. Projede mezun olan öğrenci sayısı 8.914'dür. Program kapsamında 6.255 öğrenci öğrenime devam etmektedir.¹⁰⁶

Gürcistan, Hakasya, Hırvatistan, İnguşetya, Irak, İran, Kabartay-Balkar, Kafkas, Kalmukya, Karaçay-Çerkez, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Letonya, Litvanya, Lübnan, Makedonya, Mari, Moğolistan, Moldova, Mordoviya, Özbekistan, Perm Oblastı, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Şamara, Sancak, Sırbistan-Karadağ, Şor Türkleri, Suriye, Tacikistan, Tataristan, Türkmenistan, Tuva, Ürdün, Ukrayna, Yakutistan, Yugoslavya

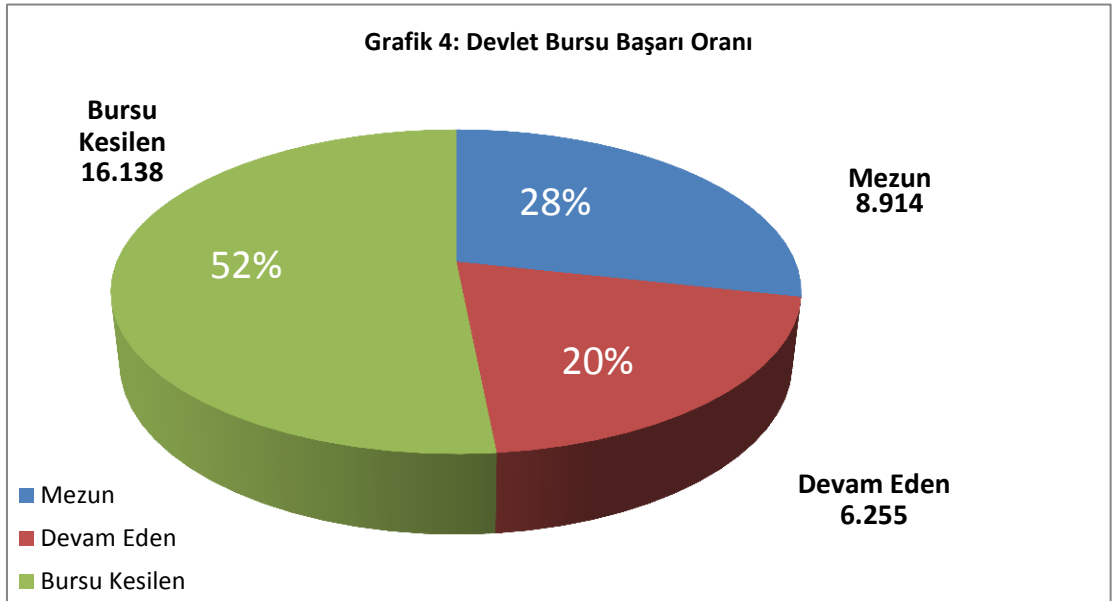
105 F.T.Y VURAL ve S. ALKAN, *Büyük Öğrenci Projesinin Değerlendirmesi* (1992-2008), ODTÜ Araştırmalar Koordinatörlüğü, Ankara, 2009, s.viii

106 MEB AB ve Dış İlişkiler Gn. Md. 06.05.2011 tarihli verileri.

Grafik 3: BÖP Kontenjan Oranları

Kaynak: MEB AB ve Dış İlişkiler Gn. Md. 06.05.2011 tarihli verileri.

Kaynak: MEB AB ve Dış İlişkiler Gn. Md. 06.05.2011 tarihli verileri.

Projedeki mezuniyet oranı yüzde 28 civarındadır. Büyük Öğrenci Projesi ile ülkemize öğrenim görmek için gelen ancak çeşitli nedenlerle bursları kesilen, kendi imkânlarıyla öğrenimini tamamlayan ya da tamamlayamadan ülkelerine geri dönen

öğrenci sayısı ise 16.138'dir. Proje kapsamında mezun olan 8.914 öğrenci Türkiye için önemli bir kazanım olmuştur. Yukarıda verilen sayılar veriler uygulamanın etkinliği, verimliliği ve kamu diplomasisi açısından amacına ne denli ulaştığı hususunda soru işaretleri doğurmuştur.

Program kapsamında öğrencilerin kabul şartları ve yerleştirme işlemleri, Milli Eğitim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Kredi ve Yurtlar Kurumu, Türk İşbirliği ve Koordinasyon İdaresi Başkanlığı, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu temsilcilerinden oluşan Değerlendirme Kurulu tarafından belirlenmektedir. Kurulun yapısı 2010 yılında çıkarılan 5938 Başkanlığımız kanunu ile yeniden düzenlenen kurulun sekretaryası Başkanlık bünyesindeki Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığınca yürütülmektedir. Bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak öğrenci değişim programının ilgili kurum ve kuruluşları ihtiva eden bir koordinasyon mekanizması tarafından yönetiliyor olması, bu tip kamu diplomasisi faaliyetlerini başarı ile uygulayan ülke örneklerini akla getirmektedir.

BÖP kapsamında öğrenci seçim işlemleri, bazı ülkelerde¹⁰⁷ ÖSYM tarafından hazırlanan Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Toplulukları Sınavı (TCS) tarafından gerçekleştirilirken, diğer ülkelerde dış misyonlarımız ve ilgili ülke temsilcilerinden oluşan seçici kurul tarafından yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda

107 Son olarak 2011 yılında gerçekleştirilen sınav şu ülkelerde uygulanmıştır: Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Kazakistan, Kırgızistan, Makedonya, Moldova, Moğolistan, Romanya, Tacikistan, Türkmenistan, Kırım, Kosova ve Tataristan.

kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarısı açısından, toplumu yönlendirebilme potansiyeline sahip, ülkelerinde politika belirleme mekanizmalarında görev alabilecek adayların seçilmesi oldukça önemlidir. BÖP kapsamında tahsis edilen kontenjanlara kıyasla sınav ve kurullara başvuru oldukça az kaldığı görülmüştür. Bazı ülkelerde neredeyse seçme sürecinde bile söz edilememiştir. Sınav seçme aracı değil daha çok yerleştirme yapmak üzere gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemlerle seçilen öğrenciler programın başarısına gölge düşürmüştür.¹⁰⁸

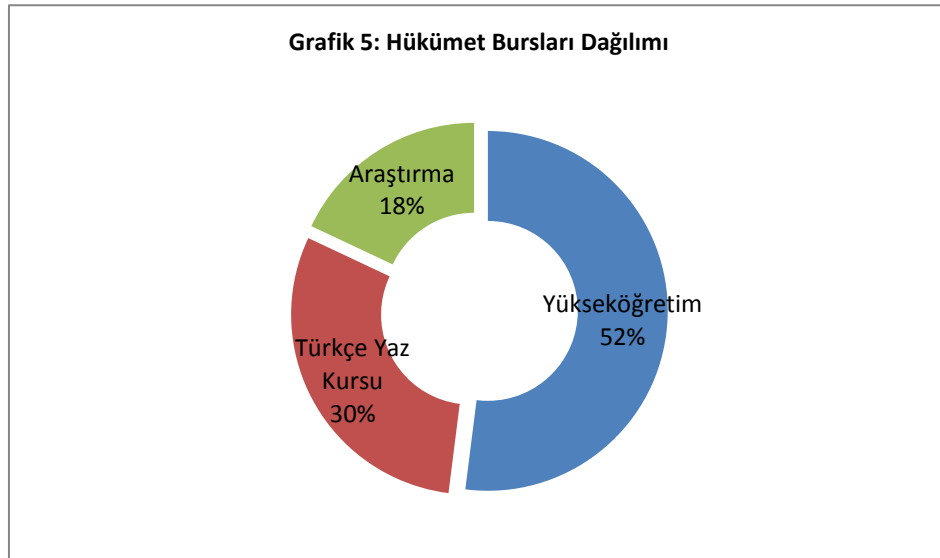
Program kapsamında burslandırılan öğrencilerden üniversite harç ücreti alınmamakta, genel sağlık sigorta primleri devlet tarafından karşılanmakta, öğrencilerin ülkelere gidiş-dönüş uçak biletleri alınmakta, devlet yurtlarında ücretsiz barınma imkanı verilmekte, yurtlardaki yemek hizmetlerinden bedelsiz faydalanmaları sağlanmaktadır. Bunun yanında 2011/12 akademik yılı için lisans öğrencilerine 325 TL, yüksek lisans öğrencilerine 450 TL ve doktora öğrencilerine 550 TL aylık burs verilmiştir.

3.1.2 Hükümet Bursları

Büyük Öğrenci Projesi dışında Türkiye tarafından uygulanmakta olan bir diğer öğrenci değişim programı Hükümet Burslarıdır. İkili ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlamak ve siyasi ve ekonomik ilişkilere sosyal ve kültürel boyutlar kazandırmak amacıyla ikili kültür anlaşmaları ve iyi niyet çerçevesinde 150'den fazla ülke, topluluk ve uluslararası kuruluş burs kontenjanı tahsis edilmiştir.

108 VURAL ve ALKAN, a.g.e. , s.xii

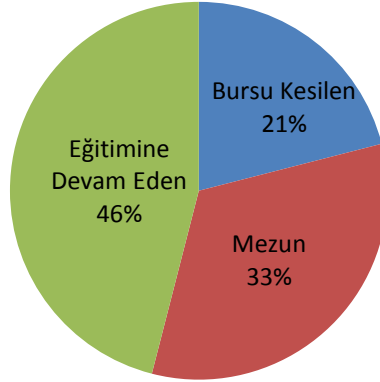
Program kapsamında lisans, lisansüstü, araştırma ve Türk dili kursları için burslar verilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen Hükümet Bursları kapsamında son 10 yılda toplam 10.207 öğrenci Hükümet burslarından faydalandırılmıştır. Bu öğrencilerin 5.251'i (%52) lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencisi iken, 3.075'i (%30) Türkçe yaz kursu öğrencisi ve 1.881'i (%18) kısa süreli araştırma öğrencisidir. Türk dili yaz kursları ve araştırma burslarında mezuniyet söz konusu olmadığı için bu burslardan faydalanan öğrenciler eğitimleri sonrası ülkelerine dönmüştür. Lisans, yüksek lisans ve doktora bursundan faydalanan öğrencilerinden %21'nin bursu kesilmiş, %33'ü mezun olmuş ve %46'sı eğitime devam etmektedir. BÖP ile karşılaştırıldığında hükümet burslusu öğrencilerin mezuniyet oranı bakımından daha başarılı oldukları gözlemlenmektedir.¹⁰⁹

Kaynak: Murat Özoğlu vd. *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*

109 ÖZOĞLU vd., ag.e., s.67-68

Grafik 6:Hükümet Bursulusu Öğrenci Durumu

Kaynak: Murat Özoğlu vd., *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*

Hükümet bursu kapsamına Türkiye’de eğitim gören öğrenciler Büyük Öğrenci Projesi kapsamında getirilen öğrencilerle aynı mali ve sosyal haklara sahiptirler. Öğrenci seçim işlemleri BÖP’den farklı olarak muhatap ülkenin ilgili makamları tarafından gerçekleştirilmekte ve diplomatik kanallarla iletilen öğrenciler programa dahil edilerek yerleştirme işlemleri tamamlanmaktadır.

3.1.3 Türkiye Bursları

Türkiye tarafından uygulanmakta olan Büyük Öğrenci Projesi’nin başarı oranı ve etkinliği uygulamaya geçtiği ilk dönemden itibaren istenilen boyutta olmamıştır. Türkiye’nin bu konuda kapsamlı bir stratejisi olmaması, çok yoğun olarak gelen öğrenci hareketliliğine kurumların hazırlıklı olmayışı, özellikle 1990’lı yılların sonları doğru Avrupa Birliği Çin, Japonya, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerinin sunduğu bursluluk programlarının daha cazip olması, yeterli tanıtımın

yapılmaması, ülkemizin öğrenci başına düşen imkanlarının zamanla azalması, ülkelere taahhüt edilmiş kontenjanlar, seçimlerin seçici kurullara bırakılmış olması, öğrencilerin öğrenimlerine devamları sırasında yaşadıkları yoğun bürokrasi, projenin durağan yapısı gibi pek çok unsur bu başarısızlığı neden olmuştur.¹¹⁰ Buna paralel olarak uygulanmakta olan Hükümet burslarında da benzer problemlerle karşılaşmıştır. Yapılan anlaşmalarda bursluluk ile ilgili hususlar net olarak belirtilmediği için uygulamada pek çok farklılıklar ortaya çıkmış, birçok ülke ile mütekabiliyet prensibi ortadan kalkmıştır. Kamu diplomasisi açısından bir avantaj olması beklenen bursluluk uygulamalarının, istenilen çıktıları vermemesi ve program kapsamındaki bazı ülkeler ile problemlere neden olması sebebi ile ülkemiz açısından dezavantajlı bir duruma gelmesine neden olmuştur.

Burs programlarının yeniden değerlendirilmesi olan ihtiyaç, uluslararası gelişmelere yanıt verebilecek dinamik bir yapının oluşturulması, ülkemize olan artan yönetebilecek politikaların belirlenmesi amacı ile 2011 yılında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın öncülüğünde 'Uluslararası Öğrenci Strateji Belgesi' oluşturulmuştur. Bu belge ile ülkemizde öğrenim görmekte olan uluslararası öğrencilere sunulan hizmetlerin bir plan dâhilinde gerçekleşmesi ve bu sağlanacak öğrenci hareketliliğinin ülke menfaatleri ve bölge ihtiyaçları göz önüne alınarak gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Belge ile uygulanacak programların; ülkemizin bölgesel ve küresel vizyonu ile uyumlu, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerimizin

110 VURAL ve ALKAN, a.g.e.

gelişimine katkı sağlayan, dinamik ve gelişmelere adapte olabilen, kontenjan belirleme kriterlerini tanımlayan, öğrenci seçim sisteminin esaslarını ortaya koyan, soydaş ve akraba topluluklarla ilgili öğrenci çalışmalarına yönelik temel politikaları içeren, öğrencilere sunulacak rehberlik hizmetlerini içinde barındıran, mezuniyet sonrası ilişkileri tanımlayan politikalar için yol gösterici olması gerektiği belirtilmiştir.

Bu bağlamda yeni dönemde Türkiye'nin çok boyutlu bir uluslararası öğrenci politikası izleyerek, Orta Asya ve Balkanlar'daki soydaş ve akraba topluluklardan çok daha nitelikli adaylara ulaşılması, Çin ve Hindistan başta olmak üzere Asya ve Uzakdoğu ülkelerine stratejik önem verilmesi, dini-kültürel bağlarımızın kuvvetli olduğu Ortadoğu ülkelerine özel önem verilmesi ve Afrika ve Güney Amerika ülkelerine yönelik yeni yaklaşımlar geliştirilmesi gibi hedefler belirlenmiştir. Strateji Belgesinin oluşturulmasından sonra 2012'de Türkiye tarafından Hükümet Bursu, Devlet Bursu, Bakanlık Bursu, Türk Diyanet Vakfı Bursu gibi adlarla verilen değişik burslar tek bir çatı altında toplanarak 'Türkiye Bursları' adıyla birleştirilmiştir. 2012/13 akademik yılından itibaren kabul edilecek uluslararası burslu öğrencilerin seçimi ve yerleştirilmesi yeni burs programına göre yapılandırılmıştır.

Ön lisans, lisans, lisansüstü ve araştırma ve branş olmak üzere dört kategoride yapılandırılan yeni burs modülü on yedi farklı burs programından oluşmaktadır. Lisans burslarının bölgesel ekonomik, siyasi ve coğrafi farklılıklar gözetilerek yeni stratejilerin geliştirilmesine olanak sağlayacak şekilde çeşitlendirilmiştir. Kontenjan belirleme de Türkiye'nin bölgedeki siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerini ve bölge

ülke/ topluluklarının ihtiyaçlarını dikkate alarak ve ilgili kurumların katkılarıyla program bünyesindeki ülke ve topluluklara dağılımı; başvuru sayıları, aday profillerini ve ikili anlaşmaları dikkate alın bölge bazlı yeni bir sistem geliştirilmiştir. Aday seçimlerinde yüz yüze görüşme yolu ile mülakat yapılarak, diploma notu, uluslararası sınavlardan puanları, dereceler, ödüller, yetenekler, ilgi alanları gibi pek çok kriterin göz önüne alındığı bir uygulama geliştirilmiştir. Program kapsamında yapılan en önemli düzenlemelerden biri de burs miktarlarında yapılan iyileştirmelerdir. Uluslararası öğrenci hareketliliğinde önemli belirleyicilerden biri de burs imkânlarıdır. 2007’de lisans için 160 TL olarak belirlenen burs miktarı 2012’ye gelindiğinde 500 TL’ye, yüksek lisans ve doktora için 2007’de 185 TL olarak belirlenen miktar 2012’de yüksek lisans için 750 TL’ye, doktora için de 1000 TL’ye çıkarılmıştır. Bunun yanında öğrencilerin ilk geliş ve mezuniyet sonrası dönüş uçak biletleri burs kapsamında karşılanmaya başlanmıştır.

3.1.4 Milli Eğitim Bakanlığı Bursları

Türkiye’de uzun yıllardan bu yana 1929 tarihli ve 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun hükümlerince MEB tarafından gereksinim duyulan alanlarda yüksek nitelikli insan gücü ve öğretim üyesi yetiştirilmesi amacıyla yurtdışında lisansüstü eğitim yapmak üzere öğrenci gönderilmektedir. 1416 sayılı yasa, yurt dışına eğitim amacıyla öğrenci gönderilmesini düzenleyen ilk yasal düzenlemedir.

İlk dönemlerde beş yıllık kalkınma programları çerçevesinde belirlenen hedefler doğrultusunda her dönemde 2000-3000 arasında öğrencinin lisansüstü eğitim almak üzere yurtdışına gönderilmesi planlanmıştır.¹¹¹ Son olarak 2006 yılında atılan yeni bir adımla MEB yurtdışı lisansüstü eğitim bursu kapsamında beş yılda 5,000 öğrencinin yurtdışına gönderilmesi hedeflenmiş ve bugüne kadar düzenli olarak her yıl bin dolayında kontenjan için ilana çıkmıştır.

TABLO 4. MEB Yurtdışı Eğitim Bursu Hakkındaki Sayısal Bilgiler (2009-2012)

Yıllar	Başvuran Aday Sayısı	Kontenjan	Yerleşen Aday Sayısı	Boş Kalan Kontenjan	Öğrenci Dosyası Açılanlar
2012	5.390	1.475	1.271	204	v.y.
2011	v.y.	1.257	1.125	132	545
2011 (2010 ek kontenjanı)	v.y.	580	v.y.	v.y.	220
2010	4.284	1.199	1.048	151	640
2009	4.052	1.294	1.145	149	708

Kaynak: Sedat Gümüş ve Veysel Gökbel, 2023 İçin Akademisyen Yetiştirme Çabaları: MEB ve YÖK Yurtdışı Lisansüstü Bursları

MEB verilerine göre 2012 yılında yapılan yerleştirmeler haricinde ilan edilen burs kapsamında yurtdışında eğitimlerine devam eden toplam 2.226 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden 420'si dil eğitime, 1.048'i yüksek lisans

111 Gökhan TUZCU, "Lisansüstü Öğretim İçin Yurtdışına Öğrenci Göndermenin Planlanması", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 160, Ankara, Güz 2003

eğitimine ve 751'i ise doktora eğitimine devam etmektedirler.¹¹² Tablo 4'de görüldüğü üzere sadece 2009-2011 yılları arasındaki 3 yıllık dönemde 4.500 civarında aday MEB bursunu kazanırken, bunların yaklaşık üçte biri bursu kullanmamıştır.

Başvuru koşullarının çok katı kurallar içermesi, bazı kontenjanlar için başvurabilecek alanların çok dar tutulması, bursu kazananlara cazip imk nlar sunulmaması, özlük hakları ve statü problemleri, resmi işlemlerden kaynaklanan yorucu süreç ve zorunlu görev s resindeki uzunluk gibi hususlar sebebi ile kontenjanların tamamının doldurulması mümkün olmamıştır. Genel olarak belirlenen bölümler dışında öğrencilere yönelik yeterli bir yönlendirmenin yapılmadığı, ihtiyaçlarının belirlenmediği, öğrencilerin eğitimi boyunca ve sonraki süreçte kendilerinden ne beklenildiğine yönelik yeterince bilgilendirilmediği anlaşılmaktadır.¹¹³ Gönderilen  ğrencilerin önemli bir kısmının öğrenimlerini burs şartlarında belirtilen sürelerde tamamlayamamaları ve birçok öğrencinin eğitimi sonrasında ülkeye dönmediği MEB raporlarından anlaşılmaktadır. Bunun yanında öğrencilerin ülkeye döndükten sonra farklı alanlarda çalıştırılabilmeleri programın başarılı olarak uygulanamadığını göstermektedir. Uzun yıllardır devam eden program

112 Milli Eğitim Bakanlığı, *2011 Faaliyet Raporu*, Ankara, 2012

113 Sedat GüMüş ve Veysel GÖKBEL, *2023 için Akademisyen Yetiştirme  abaları: MEB ve Y K Yurtdışı Lisansüstü Bursları*, SETAV Yay. Ankara, 2013

ve yurtdışında eğitim gören öğrenciler hakkında yeterli ve etraflı çalışmaların yapılmaması da bu sorunların tespitini ve çözümünü geciktirmiştir.¹¹⁴

Tuzcu tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre program karar verici ve uygulayıcıları, Türkiye'yi tanıtmak, lobi oluşturmak gibi hususları program amaçları arasında görmemiştir.¹¹⁵ Bunun yanında öğrencilerin tamamına yakını ABD ve AB üyesi ülkelere gönderilmektedir. Öğrencilerin sadece batı ülkelerine yönlendiriliyor olması, farklı bölgelerde etkin olmak isteyen ülkemiz hedefleri ile örtüşmemektedir. En önemli kamu diplomasisi araçlarından birisi olan yurtdışı eğitim programlarının örneklerinden söz konusu programın Türkiye'nin ince gücünün artırılmasına yönelik daha fazla kullanılması önem arz etmektedir.

Programın şartları ve bu kapsamda sağlanan olanakların iyileştirilerek cazip hale getirilmesi, mevcut ve gelecekteki ihtiyaç analizleri doğrultusunda belirlenen alanlara yönelik açılacak kontenjanlar, eğitim sonrası süreçlerinde dahil olduğu bir bursluluk programının yeniden planlanması hedeflenmelidir. Yeniden yapılanma sürecinin kamu diplomasisi perspektifinde ele alınarak programın salt bir eğitim programı olmanın yanında ülkemizin ince gücüne katkı sağlayacak bir yapı kazanmasına dikkat edilmelidir. Ülkemizin ilişkilerinin ve etkinliği geliştirmeyi planladığı ülkeler program kapsamına alınarak daha fazla insanımızın anılan ülkelerde araştırma yapmalarına olanak sağlanmalıdır. Özellikle Ortadoğu ve Afrika ülkelerine yönelik nitelikli insan gücü ihtiyacı göz önüne alındığında programın

114 Sedat GÜMÜŞ ve Veysel GÖKBEL, a.g.e.

115 Gökhan TUZCU, a.g.e.

amacına uygun olarak revize edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında gönderilecek öğrencilere program öncesi ve süresinde ülkelere yönelik politikalar hakkında yeterli bilgilendirmenin yapılması, ülkemizin en iyi şekilde tanıtılması ve temsili hususlarında eğitim verilmesi önem arz etmektedir.

MEB tarafından gerçekleştirilen bir diğer uygulama ise yabancı ülkeler tarafından ülkemiz emrine verilen burslar kapsamında yurtdışına eğitim amacı ile öğrenci gönderilmesidir. Yabancı Hükümet Bursları, ikili anlaşmalar çerçevesinde yabancı hükümetler tarafından Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına araştırma, lisansüstü, doktora ve dil kursu alanlarında verilmektedir. Burs şartları her ülkeye göre değişmekle birlikte, genel olarak ilgili ülke tarafından adayların eğitim, konaklama, sağlık ve aylık burs ücreti gibi giderlerini kapsamaktadır. MEB tarafından ayrıca herhangi bir imkan sağlanmamaktadır. Adaylar eğitim sonrasında herhangi bir mecburi hizmetle yükümlü bulunmamaktadır. MEB mülakat yoluyla aday seçimi yapmakta ve ilgili ülkeye kazanan adayların isimleri asil ve yedek olarak bildirmektedir. Adayların nihai kabul işlemleri ilgili ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda tahsis edilen bursların düzeyleri, çalışma alanları ve burs kapsamında sağlanacak imkanlar ilgili ülke tarafından belirlendiği için ülkemiz tarafından yalnızca adayların seçimleri sürecine katılma bilmektedir.

Daha önce incelenen farklı ülkelerin uygulamaları yurtdışına öğrenci gönderme ve yurtdışından eğitim amacı ile öğrenci getirme işlemlerinin bir yapı içerisinde belirlenen genel stratejiler doğrultusunda yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Ülkemizin de bu kapsamdaki uygulamalarının bir program kapsamında

yürütülmesinin verimliliği artıracığı ve yürütülmekte olan stratejik programların uygulanmasında etkinliğin artacağı düşünülmektedir.

3.1.5 Yükseköğretim Kurulu Bursları

YÖK, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunun 33. maddesi kapsamında bilim insanı ihtiyacını karşılamak üzere üniversitelerde görev yapan akademik personeli yurtdışına eğitim amacıyla göndermektedir. YÖK tarafından sağlanan burslardan faydalanmak isteyen devlet üniversitelerinde çalışan araştırma görevlilerinde, yurtiçinde yüksek lisansını başarı ile tamamlama, gerekli dil yeterliliğine sahip olma ve yurtdışındaki bir üniversiteden doktora kabulü alabilecek durumda olma gibi şartlar aranmaktadır. Devlet üniversitelerinde araştırma görevlisi olarak çalışan kişiler, YÖK'ün onay verdiği yurtdışındaki bir üniversiteden doktora kabulü almaları ve kendi üniversitelerinin de izin vermesi durumunda bu burstan faydalandırılmaktadır.

**TABLO 5. 33. MADDE KAPSAMINDA YURTDIŞINA
GÖNDERİLEN ARAŞTIRMA GÖREVLİLERİN GERİDÖNÜŞ
DURUMLARI (1987-2012)**

Durum	Araştırma görevlisi sayısı
Öğrenimini başarı ile tamamlayıp dönen	2.618
Sağlık, başarısızlık ve diğer sebeplerden dolayı geri dönen	395
Geri dönmeyen ve müstafi sayılanlar	506
İstifa edenler	272
Halen eğitime devam edenler	176
Toplam	3.967

Kaynak: Sedat Gümüş ve Veysel Gökbel, 2023 İçin Akademisyen Yetiştirme Çabaları: MEB ve YÖK Yurtdışı Lisansüstü Bursları

2009 yılından itibaren YÖK, 33. Madde kapsamında sağladığı yurtdışı doktora bursuna ek olarak devlet üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin yetiştirilmesi amacı ile birçok seviyede yurtdışı araştırma bursları vermeye başlamıştır. Bu kapsamda, yüksek lisans tez döneminde olanlar için en fazla üç ay, doktora tez döneminde olanlar veya doktora sonrası araştırma için yurtdışına gitmek isteyenler için ise en fazla bir yıllık araştırma bursları verilmektedir. Ayrıca, öğretim üyeleri için bir aydan üç aya kadar araştırma bursları sağlanmaktadır. Bu burs kapsamında yurtdışına gönderilen araştırmacı sayısında kısa sürede ciddi artışlar gerçekleştirilmiştir. Bu burslar kapsamında yurtdışına gitme imkânı bulan araştırmacı sayısı üç yılda 2.500’ün üzerine çıkmıştır.¹¹⁶

Tablo 6: YÖK Yurtdışı Araştırma Burslu ile İlgili Sayısal Bilgiler (2009-2011)

YIL	Yüksek Lisans Araştırma	Doktora Araştırma	Doktora Sonrası Araştırma	Öğretim Üyelerine Verilen Destekler	Toplam
2009	11	158	24		193
2010	55	174	128	87	444
2011	85	150	158	1517	1910
Toplam	151	482	310	1604	2547

Kaynak: Sedat Gümüş ve Veysel Gökbel, 2023 İçin Akademisyen Yetiştirme Çabaları: MEB ve YÖK Yurtdışı Lisansüstü Bursları

YÖK burslarından faydalanan bursiyerler, program öncesinde Türkiye’de bir üniversitede çalıştıkları için özlük hakları ve sigortaları devam etmekte, yurtiçi maaşlarının bir kısmını almaya devam ettikleri için çok fazla maddi zorluk

¹¹⁶ Sedat GÜMÜŞ ve Veysel GÖKBEL, a.g.e.

yaşamamakta ve geri döndüklerinde çalışacakları üniversiteler konusunda bir kaygı duymamaktadırlar. Bu sebeple bu kapsamda yurtdışına gönderilenler 1416 sayılı yasa kapsamında gönderilenlere kıyasla daha az sorumla karşılaşmaktadırlar. 1987'den beri süren uygulamaya bakıldığında bu burs kapsamında yurtdışına çıkan öğrencilerin geri dönüş oranlarının ise daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu burs kapsamında yurtdışına çıkan toplam 3.967 kişiden 506'sı geri dönmeyerek müstafi sayılmış 272'si ise istifa etmiştir (Tablo 5). Bu oran toplamda ise % 20'nin altında bir orandır. Aynı oran MEB bursluları için ise % 50 civarındadır.¹¹⁷

YÖK tarafından sağlanan bursların hedefi ülkemizdeki üniversitelerin ihtiyacı olan akademisyenlerin yetiştirilmesi olarak belirlenmiştir. Gönderilecek akademisyenlere yönelik ülkemizin tanıtılması ve ülkemize yönelik algıların yönetilmesi gibi kamu diplomasisi çalışmalarına katkı sağlayacak bir hazırlık/uyum programının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Burs kapsamında adayların büyük bir çoğunluğunun batı ülkelerine gönderildiği anlaşılmaktadır. Ülkemizin etkinliğini artırmak istediği, stratejik öneme sahip farklı ülkelere yönelik çalışma yapmakta olan araştırmacılara bu burslar kapsamında daha fazla olanak sağlanması ülkemizin bu coğrafyalardaki ince güç unsurlarına katkı sağlayacaktır.

YÖK tarafından sağlanan bursların, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini kapsayan uzun sürelerde verilmesinin adaylarda yabancılaşmaya neden olabileceği

117 Sedat GÜMÜŞ ve Veysel GÖKBEL, a.g.e

düşünülmektedir. Yurtdışında araştırma sürelerinin uzun olması ve ülkede sunulan imkanların cazip olması daha fazla adayın ülkemize dönmeyerek gidilen ülkede kalmasına neden olabilmektedir. İhtiyaç duyulan alanlarda araştırma burslarının artırılması ve koşullarının uygunlaştırılması çok daha fazla kişinin bu imkanlardan faydalanabilmesine imkan sağlayacaktır. Bursun sadece devlet üniversitelerinde çalışanlara değil, ülkemizde faaliyet gösteren araştırma ve düşünce kuruluşlarında görev yapan araştırmacıları da kapsamasının kamu diplomasisi açısından etkin olabilecek bu kuruluşların gelişmesine katkı sağlayabilecektir.

Genel olarak eğitim amacı ile yurtdışına öğrenci ve araştırmacı gönderilmesi ve ülkemize öğrenci getirilmesi uygulamalarının belirli program dahilinde bir yapı tarafından organize edilmesi kamu diplomasisi yaklaşımına daha uygun bir uygulama olacaktır.

3.1.6 Yetiştirilmek Üzere Yurtdışına Gönderilen Devlet Memurları

Eğitim amacı ile kamu kaynakları kullanılarak yurtdışına gönderimlerde kullanılan bir diğer mecra ise 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 78, 79 ve 80. maddelerinde düzenlenen Bilgilerini Artırmak Üzere Dış Memleketlere Gönderme çerçevesindeki uygulamalardır. Kanun kapsamında mesleklerine ait hizmetlerde yetiştirilmek, eğitilmek, bilgileri artırmak, staj, öğrenim veya ihtisas yaptırılmak üzere yurt dışına devlet memurları gönderilmektedir. Bu çerçevede memurlar; hizmetle ilgili kurum veya kuruluşlara, yetiştirme eğitim merkezlerine, araştırma enstitüsü veya kuruluşlarına, üniversite, yüksekokul, enstitü ve diğer öğretim

kuruluşlarına, milli ve milletlerarası resmi ve özel kuruluşlara gönderilebilmektedir. Bu kapsamda gönderilecek devlet memurlarının sayısı, sınıfı, yaptırılacak eğitim veya öğretimin konu ve süresi ile gönderilecek ülke bütçe olanaklarıyla orantılı olarak her yıl Bakanlar Kurulunca alınan karar doğrultusunda kurumlara göre belirlenmektedir.

Tablo 7: Bakanlar Kurulu Tarafından Yetiştirilmek Üzere Yurtdışına Gönderilmesine Karar Verilen Memurlar Hakkında Sayısal Bilgiler (2010-2012)

Yıllar	Eğitim Programı	Staj	Toplam
2010	488	70	558
2011	698	96	794
2012	649	74	723

Kaynak: DPB'den alınan bilgilerden derlenmiştir.

Yurtdışına göndermede kurumlar, kalkınma planı hedeflerine uygun olarak kurumlarının fonksiyonlarını, insan gücü gereksinimlerini belirleyen planlar, dış kaynaklı burslardan yararlanma ve bir önceki tahsis edilen kontenjanların kullanım durumlarını da göz önüne alarak kendi programlarını yapmaktadırlar. Bursların alan ve projelere dağılımı ile kurumlara tahsisi ise Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Devlet Personel Başkanlığının yetkili temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılmaktadır. Yurtdışına gönderilen memurların çalışmaları Dışişleri Bakanlığı ve bu Bakanlık aracılığıyla kurumları tarafından izlenip, denetlenmektedir. Burslardan faydalananlar, eğitim veya öğrenim gördükleri yer, konu ve çalışmalarıyla ilgili bilgileri bir rapor halinde kurumlarına bildirmektedirler. Bu raporların bir örnekleri ise Devlet Personel Başkanlığına iletilmektedir. Bu

kapsamda burslardan faydalandırılan devlet memurlarına burs süresinin iki katı kadar sürede mecburi hizmet öngör÷lmüştür.

Yetiştirilmek üzere yurtdışına gönderilen memurların çalışma alan ve konuları kendi kurumlarınca genel olarak belirlenmekte ve onay işlemleri için Devlet Personel Başkanlığına iletilmektedir. Daha önceki yıllarda tahsis edilen kontenjanların kullanılma durumları hakkında bir istatistik çalışması bulunmamaktadır. Gerçekleştirilen uygulamalar değerlendirildiğinde her kurumun farklı uygulamalar geliştirildiği gör÷lmektedir. Sağlık Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı gibi bazı ihtisas bakanlıklarının yapılacak çalışma alanlarını konu başlıklarına kadar belirleyerek üç-dokuz ay arasında kurs programlarına personel gönderdiği anlaşılmaktadır. Buna mukabil İçişleri Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı ve bazı üst kurulların çok genel alanları belirleyerek çalışanların kabul aldığı programlara göre bir planlama yaptığı gör÷lmüştür. Yetiştirilmek üzere yurtdışına gönderilen personelin çalışma sahası ile ilgili planlamaların genel olarak yapıldığı, stratejik hedeflerin oluşturulmadığı anlaşılmıştır. Memurlarca gerçekleştirilen çalışmalar çoğu kez belli konularda, benzer çalışmalar olabilmektedir. Yapılan akademik çalışmaların çok az kısmı kurumlarca değerlendirilmektedir. Yurtdışına gidecek personele yönelik belirlenmiş bir ön eğitim programı uygulanmamaktadır. Tahsis edilen kontenjanların % 80'e yakın bir kısmı ABD ve AB ülkeleri için belirlenmekte¹¹⁸, ülkemizin son dönemde stratejik olarak ilişkilerini geliştirdiği coğrafyalara çok az ya da hiç personel gönderilmemektedir.

118 Yurtdışına Yetiştirilmek Üzere Gönderilecek Devlet Memurları İçin Kurumlara Tahsis Edilen Kontenjan Cetvelleri 2010-2012

Yurtdışına gönderilecek devlet memurlarına ülkeden ayrılmadan önce bazı kurumların özel uygulamaları haricinde genel bir uyum programı ve kamu diplomasisi eğitimi verilmemektedir. Eğitimleri süresince yurtdışındaki memurlar ile çok az iletişim kurulmaktadır. Bu hususta öngörülen izleme mekanizmaları yetersiz kalmaktadır.

Kamu kaynakları kullanılarak oluşturulan imkanlar ile yetkili kurumlarımızın personelinin yetiştirilmesi ve bilgilerinin artırılması amacı ile gerçekleştirilen bu uygulamanın genel bir strateji çerçevesinde gerçekleştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Uygulamaların bütüncül bir şekilde değerlendirilerek kurumların ihtiyaç analizinden başlayıp, geri dönüşlerinde katkı sağlayacakları çalışmaları da kapsayacak bütüncül bir stratejiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda yurtdışına gönderilecek personelin çalışma alanlarının belirlenmesinde titizlik gösterilmesi, aynı alanda aynı konularda çalışmalardan ziyade kurumların gelecekteki ihtiyaçlarını da karşılayabilecek çalışma alanlarının belirlenmesine özen gösterilmelidir.

Yurtdışına gönderilecek personele kamu diplomasisi vizyonunun kazandırılması ayrı bir önem arz etmektedir. Bu kapsamda yurtdışına gönderilecek personele yönelik kapsamlı bir eğitim programı uygulanmalı, kamu diplomasisi çalışmaları ve örnek uygulamalar, gidilecek ülkelerde çalışma yapan kurumlarımız tarafından bölgelerde uygulanan proje-programlar ve dönüşlerinde kendilerinden

beklenen katkılar hakkında bilgi verilmelidir. Kamu kaynakları kullanılarak gerçekleştirilen bu uygulamaların salt akademik çalışmaların yanında ülkemizin ince gücüne katkı sağlayacak stratejik araçlar olduğu vurgulanmalıdır.

Bu kapsamda gönderilecek personelin çalışma yapacakları ülkeler çeşitlendirilmelidir. Halihazırda uygulama kapsamında yurtdışına gönderilenlerin tamamına yakının ABD ve AB ülkelerine gitmektedir. Bu ülkelerin yanında ülkemizle tarihi ve sosyal bağların güçlü olduğu Balkan ve Ortadoğu ülkeleri, ülkemizin etkin olmak istediği Afrika ve Latin Amerika ülkeleri, önümüzdeki yıllarda önem kazanacak Güney-Doğu Asya ülkeleri bu uygulama kapsamına alınmalıdır. Tüm bu ülkelere çok daha fazla çalışan gönderilmesi gerektiği için her yıl belirlenen yaklaşık 750 kontenjan tedrici olarak artırılmalıdır.

3.2 Kamu Diplomasisi Açısından Türkiye'nin Bursluluk Programları

Nye'ye göre Kamu diplomasisinin üç boyutu vardır. Günlük bilgilendirmeler, stratejik iletişim ve bunların yanında üçüncü boyut ise; burslar, değişim programları, staj, yoluyla yıllar içerisinde ülkelerinin geleceğinde önemli rol alabilecek kişilerle uzun süreli ilişkiler kurulmasıdır.¹¹⁹ Bir ülkenin yaşam tarzı ve düşünce biçiminin diğer toplumlarda en çok gençler arasında kolaylıkla anlaşılabilir kabul gördüğü için karşılıklı öğrenci değişim programları uzun süreli ilişkiler kurulmasında önemli bir

119 NYE, a.g.e., s.108

süreçtir. Bilgi ve iletişimin sınır tanımadığı bu yüzyılda, ülkelerine dönen yüzlerce gencin eski bağlarını koruyarak kültürel etkileşime olumlu katkıda bulunduğu ve bu durumda, çoğunlukla, hükümetlerin karşılıklı dış politikalarında ülke içindeki atmosfere zıt bir üslup benimsemediği görülmektedir. Bu bağlamda uygulanan öğrenci değişim programlarının uzun vadede Türkiye'ye kazanım olarak döneceği muhakkaktır. 150'den fazla ülke ve topluluktan öğrenciler değişim programları kapsamında Türkiye'yi ve Türk halkını yakından tanıma fırsatı elde etmektedir.

John Zogby, akıllı bir kamu diplomasisinde, diğer ülkelere saygı gösterirken, yerel ihtiyaçlar ve sorunları anlamak için de istekli olunması gerektiğini belirtmiştir.¹²⁰ Bir hükümet kendi ülkesinde farklı etnik ya da inançtan birey ve topluluklara karşı yeterince iletişim kurmaz veya bu bağı monolog seviyesinde sürdürürse, onların sorunları ve isteklerini çözerek yerine getirmede başarı sağlayamaz. Bu durumda hem başka ülkelerin halkları ile yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinde güvensizlik paradoksu ile karşılaşır hem de iç ve dış politikanın çelişkisi, genel itibari ile hükümetin çalışmalarındaki meşruiyeti azaltır. Bu bağlamda farklı ülkelere bireylerin Türkiye'ye gelerek eğitimlerini devam ettirmeleri ve bu esnada geliştirdikleri sosyal ilişkiler bağı bu ülke toplumlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle BÖP kapsamında gelen öğrenciler geldikleri coğrafyaların sosyal ve kültürel yapısının Türkiye'de daha fazla tanınmasını sağlamışlardır. Değişim programları vasıtası ile ülkemize gelen

120 *CSIS Commission on Smart Power: a Smarter, More Secure America*, Richard L. ARMITAGE ve Joseph S. NYE, Jr. (co-chairs), Washington, 2007, s. 47.

öğrenciler kanalı ile tarihi ve kültürel bağlarımız olduğunu düşündüğümüz toplumlarda meydana gelen değişimler daha yakından müşahade edilebilmiştir. Özellikle Orta Asya ülkelerinde Sovyetler Birliği döneminde meydana gelen kültürel erozyon daha iyi anlaşılmış ve bölgeye yönelik geliştirilen politikalar için önemli bir gösterge olmuştur.

Kamu diplomasisi kapsamında uygulanan öğrenci programları iki yönlü uluslararası öğrenci hareketliliğini öngörmektedir. Bursluluk uygulamaları ile farklı ülkelerden gelen öğrencilere ülkenin siyasi, tarihi, kültürel ve sosyal birikimleri aktarılırken, aynı şekilde ülke vatandaşlarının program kapsamında farklı ülkelere gönderilerek ülke değerlerinin o coğrafyalarda da tanıtılması katkı sağlanmaktadır. Dünya’da kamu diplomasisini başarı ile uygulayan pek çok ülke öğrenci değişim programı uygulamalarını iki yönlü uygulamaktadır. Ülkemizin yeni uygulamaya başladığı Türkiye Bursları halen tek yönlü öğrenci hareketliliğini öngörmektedir. Bu bağlamda ülkemiz tarafından finanse edilen uluslararası öğrenci hareketlilik programlarının bir program kapsamında kapsamlı bir strateji ile sürdürülmemesi bir eksikliktir.

Tanıtım, bilgilendirme ve marka oluşturulması kamu diplomasisi çalışmaları açısından en önem verilen unsurlardır. Türkiye’nin uyguladığı öğrenci değişim programlarının tanıtımı daha geniş ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi programın başarısına olumlu katkı sağlayacağı gibi kamu diplomasisi çalışmaları açısından ülkemizin bilinirliği ve tanıtımı açısından da önemlidir. Türkiye Burslarının markalaştırılması Türkiye’ye bir ince güç unsuru daha kazandırabilecektir. Bilgi ve

iletişim teknolojilerinin tüm imkanlarından faydalanarak gerçekleştirilecek Türkiye Bursları tanıtımı ülkemizin eēitim sisteminin çok daha fazla araştırılmasına ve bilinmesi imkan verecektir. Bu vesile ülkemize yönelik birçok yanlış algılama ve önyargıları giderme konusunda bir vasıta daha oluşturulmuş olacaktır.

Kamu diplomasisi açısından bir diēer önemli husus ise ülkede üniversitelerin uluslararasılaşma sürecidir. Bilginin en önemli hazine haline geldiēi günümüzde bilgi üreten merkezler olarak üniversitelerin uluslararası kabul görmeleri ülkeler için bir avantaj ve cazibe aracıdır. Üniversitelerin uluslararasılaşma süreçlerinde en önemli kriterlerden birisi de eēitim kurumunda ērenim gören uluslararası ērenci sayısıdır.¹²¹ Türkiye niversitelerinde uluslararası ērenci sayıları her ne kadar uluslararası standartları yakalayamamış olsa bile uygulanan ērenci deēiřim programları ile niversitelerimizdeki uluslararası ērenci sayıları artırılmaktadır.

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarısı açısından, toplumu yönlendirebilme potansiyeline sahip, ülkelerinde politika belirleme mekanizmalarında görev alabilecek adayların seçilmesi oldukça önemlidir. BP kapsamında tahsis edilen burslara başvuruların istenilen düzeyde olmaması aranan nitelikte adaylara ulaşılmasını engellemiştir. Bazı ülkelerde neredeyse seçme sürecinde bile söz edilememiştir. Sınav seçme aracı deēil daha çok yerleştirme yapmak üzere gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemlerle seçilen ērenciler programın başarısına gölge düşürmüştür. 2012/13 akademik yılı itibarı ile yeniden yapılandırılan Türkiye

¹²¹ UNESCO, a.g.e.

Bursları kapsamında tanıtım ve başvuru süreçlerinde gerçekleştirilen iyileştirmeler ile 45 bin başvuru sayısına ulaşılmıştır. Aday havuzunun geniş olması nitelikli aday seçim çalışmalarını olumlu yönde etkilemiştir.

Kamu diplomasisi açısından uygulanan öğrenci değişim programlarının en önemli başarı ölçütlerinden bir diğeri ise mezun öğrencilerle iletişimin devam ettirilmesi ve bu kişilerin ülkelerinde ilgili ülkenin politikaları çerçevesinde bir baskı grubu oluşturabilme kabiliyetidir. Türkiye tarafından uygulanan değişim programlarının en zayıf yönlerinden biriside bu kapsamda bir çalışmanın yürütülmemiş olmasıdır. Şuana kadar program kapsamında mezun olan 15 binin üzerindeki mezunlara yönelik sürekli iletişimi sağlayacak bir bilgi veritabanı oluşturulamamıştır. Diğer ülke uygulamalarında görülen mezunların ülkelerinde etkinliklerini artırabilecekleri mezun dernekleri sadece bazı ülkelerde kişisel gayretlerle kurulmuştur. Anılan derneklere yönelik ciddi stratejik bir yaklaşım söz konusu değildir.

Değişim programlarının başarılarının artırılması uygulamalarla ilgili yapılan araştırmaların artırılması ile mümkündür. Ülkemizde eğitim görmekte olan uluslararası öğrencilere yönelik yapılan araştırmalar değişim programlarının kamu diplomasisi açısından ne kadar başarılı olabildiği hususunda ipucu verebilmektedir. Bu kapsamda Doç. Dr. Hayati Beşirli tarafından yayınlanan Türkiye’de Yükseköğrenim Görmeye Gelen Yabancı Öğrencilere Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma adlı eserde uluslararası öğrencilerle yapılan anketlerin sonuçlarına da yer verilmiştir. Bu çalışmaya göre Türkiye’den daha önce bir beklentisi yok iken şimdi

büyük bir beklenti içerisinde olduğunu ifade edenler %50.6 oranındadır. Bunun yanında daha önce büyük beklentileri olup da şuan bir beklentisi olmadığını ifade edenler %31'dir. Türkiye'yi doğal güzellikleri ve turizm özellikleri ile ifade edenler %25 iken, büyük ülke, güçlü ekonomi, gelişmiş olarak ifade edenler %8.6'dır. Türk Halkını ifade eden kelimeler sorulduğunda öğrencilerin %82'si dürüst, misafirperver, çalışkan ve cömert olarak nitelemiştir. Öğrencilerin %57'si imkanları olması durumunda Türkiye'de yaşamak istediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler arasında Türk işadamlarının ülkelerinde faaliyette bulunmalarının ekonomilerine katkı sağlayacağını düşünenlerin oranı %75'tir. Öğrencilerin %73'ü Türkiye'ye daha fazla yabancı öğrenci getirilmesinin yollarının araştırılması gerektiğini düşünmektedir. Ülkemizde eğitim gören öğrenciler üzerinde yapılan araştırmada mezun olduktan sonra ülkelerindeki kamu kurumlarında görev almayı düşünenlerin oranı %36'dır. Öğrencilerin %41'i Türkiye'deki demokrasi tecrübesinin kendi ülkeleri için örnek olabileceğini düşünmektedir.¹²²

Genel olarak değerlendirildiğinde uygulanmakta olan değişim programları eksikliklerine rağmen Türkiye açısından önemli bir kamu diplomasisi aracıdır. Program Türkiye'nin ince gücünün artırılmasına katkı sağlamaktadır. Programın ülkemizin bölgesel ve küresel vizyonu ile uyumlu, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerimizin gelişimine katkı sağlayan, dinamik ve gelişmelere adapte olabilen bir yapıya kavuşturulması daha başarılı bir kamu diplomasi faaliyeti yürütülmesine imkan sağlayacaktır.

¹²² BEŞİRLİ, a.g.e. , s.110-144.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışma neticesinde bilgi ve iletişim alanlarında yaşanan devrim ve özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde daha çok gündeme gelen meşruiyet tartışmaları ile yeniden yapılanmakta olan uluslararası sistemde, ikili ilişkilerin yanında uluslararası örgütlerdeki etkinlik ile yabancı kamuoylarını etkileme becerileri önem kazandığı görülmüştür. Bu bağlamda genel olarak, “kamuoyunun anlaşılması, bilgilendirilmesi ve etkilenmesi” faaliyetlerinin toplamı olarak tanımlanmakta olan “Kamu Diplomasisi” ülkelerin dış politikalarında vazgeçilmez araçlardan birisi haline geldiği anlaşılmıştır.

Kamu Diplomasisinin bu denli önem kazanmasının bir diğer nedeni de uluslararası ilişkilerdeki “güç” kavramının kapsamı ve içeriği hakkında ortaya çıkan tartışmalar ve meydana geldiği ileri sürülen değişimdir. Uluslararası sistemi oluşturan; üretim kaynakları, medya, uluslararası kurum ve kuruluşlar, popüler kültür, teknolojik gelişim gibi güç unsurlarının bir merkezden ve tek bir model şeklinde yönetilmek istenmesi artık karşılanması güç zorlukları beraberinde getirmektedir. Bu zorluğun en önemli sebeplerinden birisi de siyasi meşruiyet meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²³

Yeni gelişen sistemde siyasi olarak itibar ve güvenilirlik geçmiştekinden daha önemli unsurlar haline gelmiştir. Uluslararası siyaseti etkilemede artık önemleri göz ardı edilemeyen kamuoylarını oluşturan insanların hayallerini ele geçirme ve

¹²³ KALIN, a.g.e. , s.145

takdirlerini toplama ayrı bir güç türü olarak düşünölmeye başlanmıştır. Geleneksel diplomasiden farklı olarak ortaya çıkan kamu diplomasisi yabancı kamuoyunun uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynadığını tasdik etmiş ve bu kamuoylarını etkilemeye yönelik çalışmalara öncelik vermiştir.

Kamu diplomasisi çeşitli kanallar ve teknikler vasıtası ile gerçekleştirilmektedir. Ülkelerin değerlerini, kültürlerini, dillerini yaymak için yaptıkları kültürel ve eğitim değişim programları önemli bir kamu diplomasisi faaliyetidir. Kamu diplomasisi çalışmalarına en erken başlayan ABD ve İngiltere'nin ölkelerine yönelik olumlu algı oluşturmalarına katkı sağlayacak öğrenci değişim programlarına ciddi mali kaynaklar aktardıkları görölmüştür.

Başarılı öğrenci değişim programı uygulamalarında, değer merkezli stratejik bir bakış, etki edilmek istenilen coğrafyalara yoğunlaşma, etkin tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları, ölkelerinin geleceklerinde rol oynayabilecek adayların seçilmesi, kaliteli akademik eğitimin yanında ölkenin siyasi, tarihi, sosyal ve kültürel birikiminin aktarıldığı sosyal programlar, öğrencilerin tatmin olmasını sağlayacak maddi ve sosyal imkanların sunulması ve ilişkilerin devamlılığını sağlayacak güçlü mezun ağlarının varlığı dikkat çekmektedir.

Türkiye tarafından uygulanmakta olan uluslararası öğrenci programlarının kamu diplomasisi açısından değerlendirmesi bölümünde ele alınan hususlar çerçevesinde uygulamanın geliştirilmesi açısından şu noktalar öne çıkmaktadır:

Ülkemiz açısından uluslararası öğrenci değişim programları, son dönemde uluslararası arenada yürütülen politik, kültürel, diplomatik ve ekonomik anlayışın tamamlayıcısı olarak görülmelidir. Binlerce yıllık medeniyetin kültür hazinesini bünyesinde barındıran Türkiye, bu zengin birikimi kendi değerleri ile yoğurarak evrensel kültür haline gelmesine katkı sağlayacak, bu değerlerin küresel boyutta meydana gelen gelişim ve dönüşümleri yönlendirdiği bir yapının oluşturulmasını sağlayacak, insan odaklı, dinamik ve esnek bir yapıya sahip uluslararası öğrenci değişim vizyonuna sahip olmalıdır.

Ülkelerinin kamu diplomasisi uygulamalarının bir parçası olarak öne çıkan Fulbright, DAAD, Eiffel, Çin vb. pek çok örnekte olduğu gibi Türkiye Bursları da çift yönlü uluslararası öğrenci hareketliliğini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Medeniyet birikimimizi ve değerlerimizi ulaştırmak adına ülkemize davet edilen öğrencilere mukabil olarak farklı ülkelere kamu diplomasisi vizyonuna sahip adaylar gönderilmelidir. Ulaşılmak istenilen stratejik hedeflere yönelik yeknesak bir politikanın uygulanması, ikili ilişkilerde mütekabiliyet prensibinin daha yakından takip edilebilmesi, oluşturulacak koordineli bir yapı ile mümkün olabilecektir. Bu yapı tüm paydaş kurumların Türkiye Bursları programına katılımlarını artıracak çok daha fazla benimsemelerini sağlayacaktır.

Türk dış politikası vizyonu ile uyumlu bir şekilde ülkemizin etki alanını geliştirmek istediği Ortadoğu, Afrika, Balkanlar ve Güney Asya ülkelerine yönelik uluslararası öğrenci hareketliliği artırılmalıdır. Bu ülkelerde Türkiye'ye yönelik önyargıları oluşturan unsurları ortadan kaldırmaya yönelik akademik çalışma

yapacak adaylar öncelenmelidir. Gelecekte ülke politikalarını Türkiye'nin politikaları ile uyumlu olmasına katkı sağlama potansiyeline sahip adayların programlara dahil edilmesi hedeflenmelidir.

Kamu diplomasisinde yabancı kamuoyunu dinlemeyi bilmek esastır. Dinleme, yabancı kamuoyu hakkında bilgi edinip veriler toplayarak dış politikadaki adımları bu bilgiler ışığında atmaktır. Yani önce yabancı kamuoyunu dinlemek (toplumların davranışları, tepkileri ve düşünce biçimleri onların kültürlerinden, değerlerinden, toplumsal yapılarından ve dünya görüşlerinden ayrı düşünülmemeyeceğinden etkin bir dinleme için o toplumu oluşturan tüm bu özelliklerin iyi bilinmesi gerekmektedir), anlamak ve buna göre politika geliştirmek gerekmektedir. Öğrenci değişim programlarında da aynı doğrultuda hareket edilmeli ülke ve bölgelerin ihtiyaçları yakından takip edilmelidir. Programların ülkelerinin kendilerine has yapıları ve ihtiyaçları ile ülkemizin önceliklerinin bulunduğu esnek yapılara dönüştürülmelidir.

Programın başarılı olmasını sağlayacak en nitelikli adayların seçilmesine olanak sağlayacak şekilde aday havuzu geliştirilmelidir. Bu çerçevede çok daha fazla ülkede etkin tanıtım faaliyetleri artırılmalı, başvuru kanalları çeşitlendirilmeli ve sadeleştirilmelidir. Diplomatik misyonlarımızın yanında TİKA ve Yunus Emre Kültür Merkezleri de tanıtım faaliyetlerinde aktif olarak kullanılmalıdır. Tanıtım ve başvuru sistemini ihtiva edecek web sitesi başta İngilizce, Fransız, Arapça, Rusça, Farsça olmak üzere birçok farklı dilde hizmet vermelidir. Web sitesi burs programları hakkında olabildiğince açık, şeffaf, burs başvuru aşamalarını, bursların

sağladığı mali ve sosyal hakları, program kapsamında adayların yükümlülükleri ayrıntılı bir şekilde bilgi verilmeli ve geri bildirim mekanizmasının etkin kullanıldığı bir yapıda olmalıdır. Bilgilendirme esnasında bursa kabul kriterleri net olarak ifade edilmelidir. Başvuran adayların güvenlerini zedeleyebilecek bir algılamamanın oluşmaması için azami gayret gösterilmelidir.

Program kapsamındaki öğrencilere yönelik devam ettikleri akademik program haricinde ülkemizin siyasi, sosyal ve kültürel birikimini aktaracak faaliyetlere özel önem verilmelidir. Bu tip sosyal çalışmaların yürütülmesinde olabildiğince sivil toplum kuruluşlarından faydalanılmalı, öğrencilerin sosyal-kültürel intibaklarına yönelik projeler ile öğrencilerin Türkiye ile bağlarını kuvvetlendirecek sivil toplum kuruluşu girişimleri desteklenmelidir. Bu çalışmaların stratejik bir yaklaşımla ele alınarak ülkelere döndüklerinde ilişkilerin devam ettirilmesine katkı sağlayacak girişimler öncelenmelidir.

Mezun öğrenciler ile ilişkilerin devamlılığı sağlanmalıdır. Bu kapsamda sağlıklı işleyen bir mezun takip sistemi kurulmalı, ülkemiz ve diğer uluslar arası öğrencilerle irtibatları sağlam tutulmalıdır. Bu kapsamda ülkelerde bulunan Türkiye Mezunları Dernekleri desteklenmeli, kurulmamış ülkelere yeni yapılandırma çalışmaları başlatılmalıdır. Bu dernekler ile ilişkilerin geliştirilmesi ve programların güçlendirilebilmesi için derneklerin Fulbright örneğinde olduğu gibi seçim süreçlerine aktif katılımları sağlanmalıdır. Aynı şekilde dış misyonlarımız ile bu derneklerin ilişkileri devamlı hale getirmeli ülkemizin düzenlediği programlara aktif katkıları sağlanmalıdır.

Genel olarak uygulanmakta olan uluslararası değişim programı eksikliklerine rağmen Türkiye açısından önemli bir kamu diplomasisi aracıdır. Program Türkiye'nin ince gücünün artırılmasına katkı sağlamaktadır. Programın ülkemizin bölgesel ve küresel vizyonu ile uyumlu, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerimizin gelişimine katkı sağlayan, dinamik ve gelişmelere adapte olabilen bir dinamik bir yapıda devam ettirilmesi daha başarılı bir kamu diplomasi faaliyeti yürütülmesine imkan sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- “What is Public Diplomacy?”, The Edward R. Morrow Center of Public Diplomacy, <http://fletcher.tufts.edu/Murrow/Diplomacy/Definitions>
- AKÇADAĞ, Emine, *Dünya’da ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi*, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>
- _____, *Türk Kamu Diplomasisi ve Fransız Kamuoyu*, Bilgesam, Ankara 2012.
- AKGÖNENÇ, Oya, “Dış Politikada Diplomasinin Rolü, Önemi ve Metotları”, *Jeopolitik*, Ekim 2009, s. 14
- AYDOĞAN, Bekir, *Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi*, http://politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf
- BAĞCE, H. Emre BAĞCE, “Kent Diplomasisi: İdeoloji, Ütopya Veya Gerçeklik?”, *Yerel Siyaset*, sayı:39
- BEŞİRLİ, Hayati, *Türkiye’de Yüksek Öğrenim Görmeye Gelen Yabancı Uyrıklı Öğrenciler Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*, Ekinoks Yay. Ankara, 2011
- BEVIS, T.B. BEVIS ve LUCAS, C.J., *International Students in American Colleges and Universities: A History*, Palgrave Macmillan, NY, 2007
- British Council, *Annual Report 2009-10*, London, 2010
- CAMPUS FRANCE, <http://www.campusfrance.org/en/>

- CAMPUS FRANCE, *Institutional Presentation*, 2012
- CAMPUS FRANCE, *Quality Charter for French Government Foreign Scholars 2008*, http://www.campusfrance.org/sites/default/files/eiffel_charte_qualite-uk.pdf
- CARTER, Lord, *Public Policy Review*, London, December 2006
- Chevening, <http://www.chevening.org/>
- China Scholarship Council,
<http://en.csc.edu.cn/About/c309df7fb3fa40b3a179a7ad93f11988.shtml>
- China Scholarship Program, *Annual Report 2010*, China, 2011
- COŞGUN, Bezen Balamir, “Güvenlik Sorunları ve Kamu Diplomasisi” Ed. A. ÖZKAN – T. ÖZTÜRK, *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yay., 2012
- CULL, Nikolas J., *Public Diplomacy: Lessons from the Past*, Figueroa Press, LA, 2009,
- CSIS Commission on Smart Power: a Smarter, More Secure America, Richard L. ARMITAGE ve Joseph S. NYE, Jr. (co-chairs), Washington, 2007
- DAAD, <http://www.daad.de/portrait/wer-wir-sind/kurzportrait/08940.en.html>,
- DAAD, *Annual Report 2011*, DAAD Pub., Bonn, 2012
- DEMİR, Vedat, *Kamu Diplomasisi Ve Türkiye’nin Komşu Ülkelerle İlişkilerine Katkısı*,
<http://www.siyasaliletisim.org/pdf/kamudiplomasisiveturkiyeninkomsulari.pdf>

- Eiffel Scholarships, <http://www.campusfrance.org/en/eiffel>
- Federal Foreign Office, Culture and Intercultural Dialogue, www.auswaertiges-amt.de/EN/Aussenpolitik/KulturDialog/ZieleUndPartner/ZielePartner_node.html
- Fulbright Association, <http://www.fulbright.org/>
- GILBOA, Eytan, “Public Diplomacy: The Missing Component in Israel’s Foreign Policy”, *Israel Affairs*, Vol.12, No.4, October 2006
- İngiltere Dışışleri Bakanlığı, <http://www.fco.gov.uk/en/about-us/what-we-do/scholarships/>
- JOHNSON, Stephen ve Helle DALE, “*How to Reinvigorate US Public Diplomacy*”, *Heritage Foundation*, April 2003, s. 2
- KALIN, İbrahim, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, Ed. Abdullah ÖZKAN - Tuğçe E. ÖZTÜRK, *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yay., İstanbul, 2012.
- KRAUSE, Peter ve Stephan van EVERA, *Public Diplomacy: Ideas for the War of Ideas*, Middle East Policy Council, <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/public-diplomacy-ideas-war-ideas#>
- KÜÇÜKCAN, Talip ve Bekir S. GÜR, *Türkiye’de Yükseköğretim-Karşılaştırmalı Bir Analiz*, SETA Yay., Ankara, 2010, s.58-62.
- LIMA, Antonia F. De Jr., “The Role of International Education Exchanges in Public Diplomacy”, *Place Branding and Public Diplomacy*, Vol:3, Palgrave Macmillan, 2007

- NYE, Joseph S. Jr., *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç*, Elips Kitap, Ankara, 2005
- _____, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Literatür Yay. Ankara, 2003
- MARUYAMA, Hideki, *International Student Policy of Japan*, MEXT, 2011
- MEXT, *Outline of Student Exchange System*, Publication of Student Exchange Section, Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT), 2008
- ÖZOĞLU, Murat, B.S. GÜR, ve İ.COŞKUN vd, *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*, SETA Yay., Ankara, 2012
- POTTER, Evan, *Canada and the New Public Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations,
http://www.clingendael.nl/publications/2002/20020700_cli_paper_dip_issue81.pdf
- RIGGINS, Jim, “A Strategic Assessment of Public Diplomacy”, USAF, Washington, 1998
- ROSENBERG, Emily, *Spreading the American Dream*, Hill&Wang, NY, 1982
- SNOW, Nancy, “Rethinking Public Diplomacy” N. SNOW - P.M. TAYLOR (ed.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Routledge, NY, 2009
- _____, “Valuing Exchange of Persons in Public Diplomacy” N. SNOW - P.M. TAYLOR (ed.), *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Routledge, NY, 2009
- Study in Japan, <http://www.studyjapan.go.jp/en/toj/toj0302e.html>

- TIEDEMAN, Anna, *U.S. Public Diplomacy in Middle East*, Seminar on Geography, Foreign Policy and the World Order, 4 Mayıs 2004
- TİKA, *Kalkınma Yardımlarına İlişkin Tanımlar Ve Örnekli Açıklamalar*, Ankara, 2010
- TUZCU, Gökhan, “Lisansüstü Öğretim İçin Yurtdışına Öğrenci Göndermenin Planlanması”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 160, Ankara, Güz 2003
- UNESCO, *Global Education Digest 2011*, UIS, 2011
- U.S. Bureau of Educational and Cultural Affairs, *Fulbright Annual Report 2009-2010*, 2011
- U.S. Department of State, Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs, <http://www.state.gov/r/>
- U.S. Department of State, <http://exchanges.state.gov/index/search.html>
- VURAL, F.T.Y ve S. ALKAN, *Büyük Öğrenci Projesinin Değerlendirmesi (1992-2008)*, ODTÜ Araştırmalar Koordinatörlüğü, Ankara, 2009
- WIT, Hans de, *The Dynamics of International Student Circulation in a Global Context*, Australian International Conference, 2008, www.aiec.idp.com